

Asistenti u nastavi

Tabak, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2013

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:506195>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij engleskog jezika i književnosti i pedagogije

Ivana Tabak

Asistent u nastavi

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr.sc. Vesna Buljubašić-Kuzmanović

Osijek, 2013.

Sažetak

U novije vrijeme diljem svijeta, pa tako i u Hrvatskoj sve se više prepoznaje potreba da škole nude programe koji uvažavaju različitosti i posebnosti sve djece. Jedan od načina približavanja škola potrebama djece jest zapošljavanje asistenata u nastavi koji su jedan od ključnih preduvjeta za uspješnu inkluziju djece s teškoćama u razvoju. U radu su prikazani zakonski okviri uključivanja djece s posebnim potrebama u redoviti školski sustav, kao i zakonski okviri zapošljavanja asistenata u nastavi. Glavna uloga asistenata u nastavi je pomoć i podrška učenicima s teškoćama kako bi uspješno svladali odgojno-obrazovne izazove, a navedene su i konkretne dužnosti i područja rada asistenata u nastavi. Mogućnost daljnjeg razvoja ovog modela podrške vidi se u razjašnjavanju njihove uloge te uvođenju obrazovnih programa za asistente u nastavi. Praktični dio rada obuhvaća istraživanje o doprinosu rada asistenata u nastavi inkluziji djece s teškoćama iz perspektive učitelja/nastavnika i samih asistenata. Rezultati istraživanja pokazuju kako su gledišta i iskustva učitelja i nastavnika o doprinosu asistenata inkluziji djece s posebnim potrebama uglavnom pozitivna te da su asistenti unijeli pozitivne promjene u nastavi i napretku djece s teškoćama. Rezultati samoprocjene asistenata pokazuju kako oni svoju pomoć i podršku procjenjuju korisnom, a prostor za unaprjeđenje, osim jasnijeg definiranja uloge asistenata, vidi se u poboljšanju suradnje između asistenata, roditelja i stručnih suradnika škole.

Ključne riječi

asistenti u nastavi, inkluzija, djeca s teškoćama u razvoju

SADRŽAJ

1. Uvod.....	5
2. Zakonski okviri uključivanja učenika s posebnim potrebama u redoviti školski sustav.....	7
2.1. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi.....	7
2.2. Nastavni plan i program za osnovnu školu.....	8
2.3. Nacionalni okvirni kurikulum.....	8
2.4. Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine.....	10
3. Inkluzija u obrazovanju.....	11
3.1. Što je inkluzija u obrazovanju?.....	11
3.2. Načela inkluzije.....	12
3.3. Koristi od inkluzije u obrazovanju.....	13
4. Asistent u nastavi.....	15
4.1. Tko je asistent u nastavi?.....	15
4.2. Proces dodjele učeniku asistenta u nastavi.....	16
4.3. Zakonski okviri uključivanja asistenta u nastavi.....	17
4.4. Kriteriji za dodjelu asistenta u nastavi.....	18
4.5. Uloga asistenta u nastavi.....	18
4.6. Dužnosti asistenta u nastavi.....	19
4.7. Područja rada asistenata u nastavi.....	20
4.7.1. Podrška u pripremi realizacije i organizacije nastavnog procesa.....	21
4.7.2. Podrška djetetu u snalaženju u školskom okruženju.....	21
4.7.3. Individualizacija.....	22
4.7.4. Suradnja s roditeljima učenika s teškoćama u razvoju.....	24
4.7.5. Suradnja sa stručnjacima i zajednicom.....	24

4.7.6. Praćenje i dokumentiranje rada i procesa napredovanja djeteta.....	24
4.7.7. Stručno usavršavanje.....	26
5. Podrška asistentima u nastavi – mogućnost daljnjeg razvoja projekta.....	27
5.1. Razjašnjavanje uloge asistenta u nastavi.....	27
5.2. Uvođenje obrazovnih programa za asistente u nastavi.....	29
6. Metodologija istraživanja.....	30
6.1. Problem i cilj istraživanja.....	30
6.2. Uzorak ispitanika.....	31
6.3. Instrument.....	32
6.4. Postupak.....	32
7. Rezultati i rasprava.....	34
7.1. Analiza i obrada podataka prikupljenih upitnikom za učitelje/nastavnike.....	34
7.2. Analiza i obrada podataka prikupljenih upitnikom za asistente.....	39
8. Zaključak.....	45
Popis literature.....	47
Prilozi.....	49

1. UVOD

Posljednjih nekoliko godina, u programima odgojno-obrazovnih sustava diljem svijeta, pa tako i u Hrvatskoj, vidljiva je promjena u načelima koja se tiču odgoja i obrazovanja djece s teškoćama u razvoju. O tome svjedoče i brojni dokumenti i promjene u hrvatskom zakonodavstvu kojima se nastoje zadovoljiti odgojno-obrazovne potrebe djece s teškoćama u razvoju. Do nedavno, djeca s teškoćama u razvoju izdvajala su se iz redovitih škola i razrednih odjela i smještala su se u posebne ustanove. U novije vrijeme, u pogledu odgoja i obrazovanja djece s teškoćama, naglasak je na inkluziji odnosno potpunom uključivanju djece s teškoćama u razvoju u redovite škole i redovne razredne odjele gdje ona odrastaju, obrazuju se, uče i socijaliziraju se zajedno sa svojim vršnjacima koji nemaju posebnih potreba.

Jedan je od glavnih preduvjeta za uspješnu inkluziju u obrazovanju zapošljavanje odgovarajućeg kadra za rad s djecom s teškoćama. Novi oblik podrške uključivanju djece s teškoćama u redovni sustav odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj predstavlja zapošljavanje asistenata ili pomoćnika u nastavi. Kao relativno nova pojava u hrvatskom školstvu, taj model podrške još uvijek je nedovoljno istražen i ostavlja prostora za unaprjeđenje i dodatne prilagodbe našem školstvu. Upravo to bio je razlog za odabir ove teme.

Osnovna uloga asistenata u nastavi pružanje je pomoći i podrške učenicima s teškoćama u razvoju kako bi se što uspješnije uključili u razredni kolektiv te svladali socijalno-psihološke prepreke i nastavne sadržaje. Prije nego što se djetetu odobri pomoć asistenta u nastavi, potrebno je postaviti točnu dijagnozu o djetetovim teškoćama kako bi mu se omogućilo obrazovanje u skladu s njegovim potrebama i mogućnostima. Uključivanje asistenata u nastavi regulirano je zakonima i dokumentima kao što su Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007.-2015.godine, Državni pedagoški standard osnovnoškolskoga odgoja i obrazovanja te Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. U radu su navedene glavne odrednice tih dokumenata koje se tiču zapošljavanja asistenata u nastavi, kao i kriteriji za dodjelu asistenta djetetu s teškoćama.

Iako je uloga asistenta u nastavi u prvome redu pružanje podrške učeniku s teškoćama, on također ima ulogu pružanja podrške učitelju, roditeljima, školi i kurikulumu. Te uloge prikazane su kroz područja rada asistenata kao što su podrška u pripremi realizacije i organizacije nastavnog procesa, podrška djetetu u snalaženju u školskom okruženju, individualizacija, suradnja s roditeljima učenika s teškoćama u razvoju, suradnja sa

stručnjacima i zajednicom, praćenje i dokumentiranje rada i procesa napredovanja djeteta te stručno usavršavanje. Kako uloga asistenata postaje sve važnija za inkluziju djece s teškoćama, postavlja se i pitanje daljnjeg razvoja ovog modela podrške u Hrvatskoj. Prijedlozi i mogućnosti za daljnji razvoj projekta Asistent u nastavi prikazane su kroz razjašnjavanje uloge asistenata te uvođenje obrazovnih programa za asistente.

Praktični dio rada čini istraživanje o doprinosu asistenata u nastavi inkluziji djece s posebnim potrebama u redovnim školama, odnosno o njihovom doprinosu u ispunjavanju djetetovih posebnih potreba u odgojno-obrazovnom i nastavnom radu iz perspektive učitelja/nastavnika i samih asistenata.

2. ZAKONSKI OKVIRI UKLJUČIVANJA UČENIKA S POSEBNIM POTREBAMA U REDOVITI ŠKOLSKI SUSTAV

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku iz 2012. godine, u školskoj godini 2010./2011. evidentirano je 14 931 učenika s teškoćama u razvoju koji su integrirani u osnovne škole. Od ukupnog broja djece u osnovnom odgoju i obrazovanju, otprilike 3,6 % čine učenici s teškoćama u razvoju. Budući da se taj broj svake godine sve više povećava i sve je više djece s teškoćama u razvoju integriranih u redovite razredne odjele, javlja se i potreba za mijenjanjem postojećih zakona kao i donošenje novih. Hrvatsko zakonodavstvo posljednjih je nekoliko godina uvelike napredovalo u smislu promicanja inkluzije u odgoju i obrazovanju, no promjene i prilagodbe zakonodavstva tu ne bi trebale stati. Međutim, u navedenim zakonskim odredbama ipak je vidljivo nastojanje da se zadovolje odgojno-obrazovne potrebe sve djece, omogućujući visoku razinu prilagodbe didaktičko-metodičkih, tehničkih i kadrovskih uvjeta potrebama djece s teškoćama u razvoju (npr. individualizirani programi, odstupanja u ocjenjivanju, angažiranje asistenata u nastavi i dr.) (Bouillet, 2010).

2.1. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi

U Općim odredbama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi navedena su načela osnovnog obrazovanja. Jedno od tih načela jest da je osnovno školovanje obvezno za sve učenike u Republici Hrvatskoj te da se odgoj i obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi temelji na jednakosti obrazovnih šansi za sve učenike prema njihovim sposobnostima. U skladu s time, Republika Hrvatska dužna je pružiti jednake obrazovne šanse i učenicima s teškoćama u razvoju te im omogućiti integraciju u redoviti školski sustav. Pod učenicima s teškoćama Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi podrazumijeva:

- 1) učenike s teškoćama u razvoju
- 2) učenike s teškoćama u učenju, problemima u ponašanju i emocionalnim problemima
- 3) učenike s teškoćama uvjetovanim odgojnim, socijalnim, ekonomskim, kulturalnim i jezičnim čimbenicima

2.2. Nastavni plan i program za osnovnu školu

Nastavni plan i program za osnovnu školu u području rada s učenicima s posebnim potrebama predviđa integraciju učenika s lakim teškoćama u razvoju u redoviti školski sustav ovisno o stupnju teškoće i procjeni posebne odgojno-obrazovne podrške koju učenici s teškoćama u razvoju trebaju. U skladu s time, učenici s lakim teškoćama u razvoju uključuju se u redovite razredne odjele te „svladavaju redovite nastavne programe uz individualizirane načine rada s obzirom na stručnu procjenu posebnoga odgojno-obrazovnog djelovanja, o kojemu mišljenje i prosudbu donosi poseban tim stručnjaka“ (Nastavni plan i program, 2006: 15). Jedan od oblika individualiziranih načina rada s učenicima s posebnim potrebama jest i uključivanje osobnih asistenata u nastavi.

Prema nastavnom planu i programu za osnovnu školu, postoje dva načina integracije učenika s teškoćama u razvoju u redoviti školski sustav. To su potpuna i djelomična integracija. Potpunom integracijom učenik s teškoćama u razvoju uključuje se u razredni odjel, no za njega učitelj u suradnji s defektologom i drugim stručnim suradnicima izrađuje i primjenjuje posebno prilagođene programe. Pravilnikom o broju učenika u redovitom i kombiniranom razrednom odjelu u osnovnoj školi (NN, 74/99.) utvrđeno je da razredni odjel u koji je uključen jedan učenik s teškoćama u razvoju može imati najviše 28 učenika, s dva učenika s teškoćama u razvoju razredni odjel može imati najviše 26 učenika, a s tri učenika s teškoćama u razvoju razredni odjel može imati najviše 24 učenika.

S druge strane, učenici s teškoćama u razvoju koji su djelomično integrirani, dio vremena provode u redovnom razrednom odjelu sa skupinom učenika koji rade prema *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu*, a dio programa svladavaju u posebnom razrednom odjelu prema *Okvirnom nastavnom planu i programu za učenike s teškoćama u razvoju*, koji realizira defektolog.

2.3. Nacionalni okvirni kurikulum

Još jedan od dokumenata Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta kojim se djeci s posebnim potrebama osiguravaju uvjeti za učenje u skladu s njihovim mogućnostima i potrebama je i Nacionalni okvirni kurikulum iz 2011. godine. Cilj tog dokumenta je omogućiti djeci s teškoćama na razini predškolskoga, osnovnoga i srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja stjecanje najviše razine znanja, sposobnosti i vještina u skladu s njihovim mogućnostima za samostalan i uspješan život. Djeca s teškoćama uključuju se u odgojno-

obrazovni sustav uz odgovarajuće mjere potpore prema osobnim potrebama. Za njih se izrađuju sljedeće vrste kurikuluma: jezgrovni i razlikovni kurikulum uz dodatnu stručnu potporu, jezgrovni i razlikovni kurikulum s individualiziranim planom i programom ili posebni kurikulum unutar posebnoga odjela u školskoj ustanovi.

U odgojno-obrazovne ustanove pod posebnim uvjetima uključuju se djeca s teškoćama kojima ponuda programa i potpore u redovitim ustanovama ne odgovara njihovim sposobnostima. Cilj je redovitih i posebnih kurikuluma u ovim ustanovama osposobiti učenike za uključenje u svakodnevni život u što redovitijim uvjetima, u skladu s dobi učenika. Prema Nacionalnom okvirnom kurikulumu nužna pretpostavka u planiranju kurikuluma za rad s djecom s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama je i trajno i kvalitetno profesionalno usavršavanje kadrova te suradnja među svim nositeljima odgojno-obrazovnoga procesa u radu s djecom i učenicima. Osim toga, važno je i prepoznavanje potreba i osobina djece s teškoćama te poznavanje odgojno-obrazovnih metoda i oblika rada, a posebno poznavanje izvedbe individualizirane nastave.

U svakom obrazovnom sustavu kurikulum može biti glavna prepreka ili glavni pokretač razvoja inkluzije. Do nedavno kurikulumi su bili vrlo strogi i strukturirani na način da su dopuštali vrlo malo fleksibilnosti u implementaciji i eksperimentiranju s novim pristupima (UNESCO, 2003). Zbog toga su potrebne promjene kurikuluma koje bi pogodovale razvoju inkluzije u obrazovanju. UNESCO (2003) predlaže sljedeće prilagodbe kurikuluma:

- utvrđivanje zajedničkih ciljeva, uključujući znanja, vještine i vrijednosti koje učenici trebaju steći
- uvođenje fleksibilne strukture kurikuluma koja uvažava različitosti i pruža različite mogućnosti u praksi i izvedbi nastave u smislu nastavnih metoda i sadržaja
- fleksibilno ocjenjivanje i ispitivanje usmjereno na uspjeh djeteta i njegove jake strane; dijete treba biti ocjenjivano prema svojim uspjesima, umjesto da ga se uspoređuje s drugom djecom
- poštivanje kulturalnih, religijskih i jezičnih posebnosti učenika

Kurikulum može djelovati poticajno na razvoj inkluzije djece s teškoćama u školama kada ostavlja prostora za promjene i prilagodbe koje su potrebne ovisno o situaciji i posebnostima učenika.

2.4. Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine

Godine 2007., Vlada Republike Hrvatske donijela je Nacionalnu strategiju izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2007. do 2015. godine, u kojoj je prepoznala potrebu o zaštiti ranjivih društvenih skupina, kao što su osobe s invaliditetom te djeca s teškoćama u razvoju. U području odgoja i obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju, Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine u svojim ciljevima navodi:

- stvaranje nediskriminirajućeg zakonodavstva
- razvoj sveobuhvatnog sustava odgoja i obrazovanja koji može odgovoriti na različite potrebe svojih polaznika u njima bliskoj sredini
- briga o dostupnosti redovnog odgojno-obrazovnog sustava na svim razinama
- pružanje podrške učenicima integriranim u redovno obrazovanje uz zajedničko djelovanje specijaliziranih ustanova
- osigurati školovanje temeljeno na individualiziranom odgojno-obrazovnom planiranju i fleksibilnim organizacijskim modelima
- osigurati trajni profesionalni razvoj odgojno-obrazovnih djelatnika na svim razinama za stjecanje kompetencija za rad s djecom s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom
- osigurati sadržaje u studijskim programima koji pridonose kompetencijama odgajateljskih i nastavničkih zanimanja za rad s djecom s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom
- osigurati planiranje obrazovanja i osposobljavanja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom sukladno njihovim mogućnostima i zahtjevima tržišta rada
- razvijati partnerstvo odgojno-obrazovnih ustanova s obitelji, lokalnom zajednicom, civilnim sektorom i tržištem rada

3. INKLUZIJA U OBRAZOVANJU

3.1. Što je inkluzija u obrazovanju?

Kada govorimo o učenicima s teškoćama u razvoju, valja razjasniti i pojam s kojim se sve češće susrećemo u novije vrijeme, a to je inkluzija. Pojam inkluzije podrazumijeva smanjivanje svake vrste isključivanja i diskriminacije, odnosno smanjivanje svake vrste prepreke igri, učenju i participaciji sve djece. Inkluzija također znači spoznaju različitosti i sličnosti među djecom te uvažavanje istih. Spoznaja da se djeca razlikuju jedna od drugih znači da razumijemo različite načine na koje ona reagiraju na zajednička iskustva (Booth, Ainscow, Kingston, 2006).

Inkluzija u obrazovanju podrazumijeva „aktivno uključivanje djece u sve komponente odgojno-obrazovnog procesa, pri čemu se djeca tretiraju kao aktivni subjekti, a ne pasivni primatelji informacija u uvjetima koji su na raspolaganju. (Bouillet, 2010: 39). Krajnji cilj tako organiziranog odgojno-obrazovnog procesa je stvaranje sustava koji je prilagođen različitostima djece i koji svoj djeci osigurava kvalitetne uvjete za učenje u skladu s njihovim potrebama. S druge strane, Gianna Knowles (2011) pod inkluzijom podrazumijeva sve korake koje škola i društvo poduzimaju kako bi se učenici i njihovi roditelji osjećali dobrodošlima. To znači da poželjan pristup nije izdvajanje posebnih grupa i programa, već otvorenost ka širenju vidika i prilagodba postojećih struktura potrebama svih učenika pa tako i učenika s teškoćama. Na taj način učenici s teškoćama imaju mogućnost sudjelovati u svim aktivnostima razrednog odjela te odrastati, obrazovati se i družiti se sa svojim vršnjacima u razredu. Takav pristup obrazovanju omogućuje svim članovima školskoga sustava shvaćanje i primjenjivanje načela tolerancije, međusobnog razumijevanja i prihvaćanja različitosti.

Kao što ističu Igrić, Kobetić i Lisak (2008), inkluzija učenika s teškoćama zahtijeva mnogo više od integracije; "za to su potrebne promjene u školstvu koje uključuju preoblikovanje procesa učenja, procjene i organizacije tako da škola odgovara ciljevima i stilovima učenja svih učenika" (180). Tako je Republika Hrvatska, u cilju poboljšanja položaja učenika s posebnim potrebama u hrvatskom školstvu, počela uvoditi dokumente kao što su Hrvatski nacionalni obrazovni standard (2007.), Nacionalni plan aktivnosti za dobrobit, prava i interese djece 2006.-2012. (2006.), Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. (2007.) te Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005.-2010. (2005.). Navedenim promjenama u zakonodavstvu osigurala se

podloga za uvođenje novih oblika podrške djeci s teškoćama u razvoju, koje su već od ranije poznate i priznate u svijetu.

3.2. Načela inkluzije

Škole koje žele jačati i uspješno provoditi inkluziju kao jednu od sastavnih odrednica svoga rada, trebaju prihvatiti određena načela kojima će se rukovoditi u tom procesu jačanja inkluzije. Inkluzivne škole polaze od osnovnog načela da sva djeca mogu učiti i da sva djeca moraju imati odgovarajuću potporu koja teži uklanjanju i smanjivanju zapreka u učenju (Krampač-Grljušić, Marinić, 2007). U knjizi *Supporting Inclusive Practice* autorica Gianna Knowles (2011) navodi tri načela koja bi trebale poštivati škole koje žele razviti inkluzivan pristup obrazovanju. Prema tim načelima, škole bi trebale:

- 1) postavljati odgovarajuće obrazovne izazove (ovisno o učenikovim sposobnostima, mogućnostima i interesima)
- 2) odgovarati na različite obrazovne potrebe učenika
- 3) svladavati potencijalne prepreke u učenju i ocjenjivanju pojedinaca i grupa učenika

Slično tome, Groom i Rose (2005) navode još neke ključne elemente za uspješno provođenje inkluzije djece s posebnim potrebama u školama:

- 1) pozitivno ozračje u školi koje pogoduje inkluziji
- 2) obogaćeni kurikulum
- 3) uključivanje roditelja na različitim razinama
- 4) stvaranje dobrih odnosa između asistenata i učenika
- 5) razumijevanje potreba djeteta
- 6) jačanje stava da djeca posjeduju moć promjene
- 7) slavljenje svakog uspjeha i pomaka u radu s djecom s posebnim potrebama

Rukovodeći se ovim načelima, jedan od načina približavanja škole potrebama učenika i afirmiranja inkluzivnog pristupa obrazovanju jest i zapošljavanje asistenata u nastavi. U kontekstu inkluzivnog obrazovanja, asistent u nastavi djeluje kao pomoć i podrška učeniku da se što lakše uključuje u svakodnevne aktivnosti razrednog odjela te kao pomoć u djetetovom socijalnom razvoju.

3.3. Koristi od inkluzije u obrazovanju

Kada u školama postoji osnova za odgovarajući način poučavanja i podršku, inkluzivno obrazovanje koristi svim učenicima, i onima s teškoćama i onima bez teškoća (Lyons, 2012). Inkluzijom učenika s teškoćama u razvoju u redovite razredne odjele postižu se pozitivne promjene koje uvelike utječu na razvoj djece s posebnim potrebama. Neke od tih promjena su:

1. socijalizacija i integracija djece s teškoćama u razvoju
2. pozitivan stav nastavnika prema integraciji djece s teškoćama u razvoju
3. odrastanje djece s posebnim potrebama u prirodnoj okolini
4. prihvaćanje različitosti i razvoj tolerancije kod nastavnika i učenika
5. hrabrost u traženju i primanju pomoći od drugih
6. razvoj kompletne ličnosti
7. jačanje osobnosti djece s teškoćama u razvoju
8. jačanje odnosa „ja mogu“ kod učenika s teškoćama u razvoju
9. mijenjanje stavova i predrasuda koje su imale ranije generacije (<http://www.udrugapuz.hr/asistentunastavi.htm>)

Autorice Daniels i Stafford (2003) u *Kurikulumu za inkluziju* posebno ističu važnost inkluzije za socijalizaciju djece s teškoćama. Obrazovanjem i odrastanjem u školskoj sredini s djecom koja nemaju posebnih potreba, djeca s teškoćama lakše sklapaju prijateljske odnose i usvajaju pozitivne društvene vještine. Osim toga, druga djeca u razredu i školi djeci s teškoćama predstavljaju model za komuniciranje te za razvojno-primjereno ponašanje. Uspješna inkluzija u školama također doprinosi i djeci koja nemaju posebnih potreba na način da ona postaju osjetljivija prema potrebama drugih i razvijaju razumijevanje teškoća s kojima se ova djeca suočavaju. Inkluzija djece s teškoćama od početnih razreda osnovne škole predstavlja osnovu za njihovu daljnju integraciju kroz cijeli život jer ona tako postaju sastavni i aktivni dio određene zajednice i kao takvi žele toj zajednici doprinositi, a ne ovisiti o njezinoj pomoći (Daniels, Stafford, 2003).

U ostvarivanju navedenih ciljeva inkluzivnog obrazovanja uvelike pomaže i asistent u nastavi jer on pruža pomoć ne samo učeniku, već i cijelom razrednom odjelu. Kao što je već spomenuto, sva djeca su sposobna učiti i obrazovati se, iako postoje razlike u načinu na koji ona uče. Nekima treba više vremena, neki imaju različite stilove učenja, a nekima je potrebna dodatna pomoć kako bi mogli doživjeti iskustva dostupna svim učenicima (Halliwell, 2003). Bentham i Hutchins (2006.) ističu kako su asistenti u nastavi od ključne važnosti za proces

inkluzije i kako se bez njih inkluzija ne može u potpunosti provoditi u školama. Slično tome, Farrell, Balshaw i Polat (2000) smatraju kako sve veći broj asistenata u nastavi i proširenje njihove uloge u redovnim školama jednim dijelom odražava i rastući pokret u svijetu koji teži ka tome da se obrazovni sustavi što više približe učenicima i učine škole inkluzivnima. Mnogim učenicima s teškoćama koji danas pohađaju redovne škole potrebna je dodatna pomoć i podrška i upravo tu vrstu pomoći pružaju asistenti u nastavi. Boravak djeteta u školi tako je manje stresan za dijete, nastavnika i čitav razred.

4. ASISTENT U NASTAVI

4.1. Tko je asistent u nastavi?

Prema Greenspanu, Wiederu i Simonsu (2003.), asistent u nastavi osoba je koja provodi individualni rad s učenicima s teškoćama u razvoju, ostvarujući pritom dvostruku ulogu: pomaže učenicima u usvajanju odgojno-obrazovnih sadržaja te posreduje u uspostavljanju interakcije među učenicima s teškoćama u razvoju i ostalim učenicima u razredu. Slično tome, Igrić, Kobetić i Lisak (2008) navode kako je asistent u nastavi osoba čija je glavna zadaća "neposredna podrška učenicima s teškoćama u razredu, kojom im se pomaže u uključivanju u razredni kolektiv te savladavanju socijalno-psiholoških prepreka i nastavnih sadržaja." (182). Drugi autori dodaju još kako asistenti u nastavi nastoje omogućiti učeniku da postane neovisan u učenju u što većoj mjeri te pomažu podići standarde dostignuća učenika s posebnim obrazovnim potrebama. (Krampač Grljušić, Žic Ralić, Lisak, 2010. prema Halliwell, 2003). Prema tome, asistent u nastavi zapošljava se u školama kako bi radio s djecom kojima je potrebna posebna pomoć i podrška kako bi uspješno svladali odgojno-obrazovne izazove. Tako asistenti u nastavi mogu raditi s djecom koja imaju fizičkih poteškoća, s gluhom i slijepom djecom, s djecom koja imaju disleksiju ili disgrafiju, s autističnom i hiperaktivnom djecom i sličnim razvojnim poremećajima. Ipak, praksa pokazuje kako asistenti u nastavi najčešće rade s djecom s poremećajima pažnje i hiperaktivnim poremećajem.

Osim naziva asistent u nastavi, u Hrvatskoj se još koriste i nazivi pomoćnik u nastavi ili osobni pomoćnik. U stranoj literaturi spominju se nazivi *teaching assistant (TA)*, *learning support assistant (LSA)*, *welfare assistant* i *special needs assistant* (Halliwell, 2003).

Osobe koje se zapošljavaju kao asistenti u nastavi najčešće su studenti apsolventi pedagogije, psihologije, edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta i učiteljskog fakulteta te nezaposleni pedagozi, psiholozi i edukacijsko-rehabilitacijski stručnjaci. Uz navedene stručne kvalifikacije, osobe koje žele biti asistenti u nastavi trebale bi imati izražene i određene osobine ličnosti kao što su empatija, tolerancija, sklonost ka radu s djecom s posebnim potrebama te spremnost na suradnju s ostalim članovima odgojno-obrazovnog sustava.

Projekt „Asistent u nastavi“ pokrenula je udruga roditelja djece s posebnim potrebama - PUŽ (Put u život) - 2005. godine na natječaju Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, uz suglasnost Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Prvi

korisnici usluga asistenata u nastavi bili su učenici s posebnim potrebama koji su članovi spomenute udruge, a integrirani su u osnovne škole grada Zagreba. Nakon godine dana „probnog“ razdoblja, projekt je nastavljen i sljedećih godina, kada se povećavao broj korisnika i sukladno tome broj asistenata u nastavi. Kako se projekt pokazao pozitivnim pomakom u odgoju i obrazovanju djece s posebnim potrebama, udruga PUŽ obratila se za pomoć zagrebačkom Gradskom uredu za obrazovanje, kulturu i šport koji se uključio u financiranje dijela asistenata u zagrebačkim osnovnim školama. Nakon toga, projekt je poprimao sve veće razmjere, a danas se projekt „Asistent u nastavi“ provodi u svim većim hrvatskim gradovima.

4.2. Proces dodjele učeniku asistenta u nastavi

Prije nego što se djetetu odobri pomoć asistenta u nastavi, potrebno je postaviti točnu dijagnozu o djetetovim teškoćama kako bi mu se omogućilo obrazovanje u skladu s njegovim potrebama i mogućnostima. Postavlja se pitanje kako utvrditi postoji li kod djeteta određena teškoća. Za pojedino dijete za koje se sumnja da ima teškoće u razvoju, provodi se pedagoška opservacija temeljem *Pravilnika o upisu djece u osnovnu školu* i ona traje tri mjeseca. Opservacija je metoda promatranja i zapisivanja važnih obilježja djetetova ponašanja, situacija i događaja iz djetetove okoline koje ukazuju na vrstu i težinu teškoća te primjeren oblik školovanja (Krampač-Grljušić, Marinić, 2007). Pedagoška opservacija provodi se u razrednom odjelu za vrijeme same nastave, za vrijeme učeničke igre i međusobne interakcije, za vrijeme razgovora s učenicima, roditeljima i svima koji bi pridonijeli u donošenju pravilne dijagnoze. Tijekom opservacije potrebno je usmjeravanje na učenikove mogućnosti i ograničenja kako bi se otkrili svi učenikovi potencijali, ali i nedostaci (Brust, Mlinarević, Zlatarić, 2009). Nakon toga, osniva se Povjerenstvo za utvrđivanje psihofizičkog stanja djece pri upisu u osnovnu školu radi predlaganja primjerenog programa školovanja i primjerenih oblika pomoći djeci s teškoćama. Povjerenstvo čine: nadležni liječnik škole (specijalist školske medicine) i djelatnici škole: stručni suradnik pedagog ili psiholog i/ili stručnjak edukacijsko-rehabilitacijskoga profila, te učitelj razredne ili predmetne nastave (Pravilnik o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika te sastavu stručnoga povjerenstva, 2011.). Unutar Povjerenstva imenuje se koordinator stručnoga tima, najčešće pedagog ili defektolog, koji brine o obavljanju zadaća pojedinih članova stručnoga tima. Stručni tim otvara dokumentacijski dosje za određeno dijete u kojem se vode bilješke o radu djeteta tijekom pedagoške opservacije, a nakon toga se izrađuje temeljno stručno mišljenje i

obrazloženi prijedlog o odgoju i obrazovanju određenog učenika (Brust, Mlinarević, Zlatarić, 2009). Mišljenje i prijedlog stručnog povjerenstva o primjerenom programu školovanja i primjerenim oblicima pomoći za djecu mora sadržavati specifične metode rada s djetetom, potrebna specifična nastavna sredstva i pomagala, procjenu obrazovnih dostignuća, program obrazovanja, potreban primjereni oblik pomoći, vrstu i stupanj teškoće te mišljenje roditelja o utvrđenom programu školovanja (Pravilnik o postupku utvrđivanja psihofizičkoga stanja djeteta, učenika te sastavu stručnoga povjerenstva, 2011.). Na temelju mišljenja stručnog povjerenstva te uz suglasnost roditelja i Ureda državne uprave, donosi se Rješenje o primjerenom obliku školovanja za određenog učenika.

4.3. Zakonski okviri uključivanja asistenta u nastavi

Iako su asistenti u nastavi relativno nova pojava u hrvatskom školstvu, ipak postoje i određeni zakonski okviri njihova uključivanja u nastavu. U Nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007.-2015.godine koju je izdala Vlada Republike Hrvatske 2007. godine stoji da se u odnosu na učenike s teškoćama u razvoju nastoji učiniti odgojno-obrazovni sustav dostupnim svima, te unaprijediti profesionalno usavršavanje učitelja i nastavnika u cilju ostvarenja načela „Škola za sve“. U skladu s time, u istom dokumentu predviđeno je osiguravanje infrastrukturne potpore učenicima s teškoćama u razvoju, a jedna od aktivnosti kojima se to može postići jest zapošljavanje asistenta u nastavi.

Nadalje, u Državnom pedagoškom standardu osnovnoškolskoga odgoja i obrazovanja iz 2008. godine u članku 15., stavku 2. propisano je da osnovna škola koja ima više od 20 učenika s posebnim potrebama integriranih u redovite razredne odjele može ostvariti pomoć u nastavi zapošljavanjem pomoćnika u nastavi ili putem suradnje s vanjskim suradnicima. Poslove pomoćnika može obavljati osoba s najmanje srednjom školskom spremom i programom osposobljavanja za rad s djecom s posebnim potrebama. Njegov se rad sastoji u individualiziranom pružanju pomoći učenicima, po nalogu učitelja i odgovarajućih stručnih suradnika škole. U istom dokumentu stoji i da škola može osigurati pomoćnika u nastavi, prevoditelja znakovnog jezika i osobnog pomoćnika učenicima kojima je rješenjem o primjerenom obliku školovanja potrebna pomoć u učenju, kretanju i obavljanju školskih aktivnosti i zadataka.

Naposljetku, u Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008.), u članku 99. stoji da školska ustanova može na prijedlog osnivača, a uz suglasnost Ministarstva,

angažirati i druge odgojno-obrazovne radnike radi ispunjavanja posebnih potreba u odgojno-obrazovnom i nastavnom radu, te specifičnih uvjeta u školskoj ustanovi.

4.4. Kriteriji za dodjelu asistenta u nastavi

Uključivanje asistenta u nastavi omogućeno je kada su zadovoljeni određeni kriteriji i uvjeti. Programom javnih potreba u odgoju i osnovnom obrazovanju Grada Zagreba za 2012. godinu utvrđeni su sljedeći kriteriji za uključivanje asistenata u nastavi:

1. kada se utvrdi da učenici koji svladavaju nastavni plan i program škole koju pohađaju imaju teškoće u razvoju ili zdravstvene teškoće koje ih sprečavaju da funkcioniraju bez potpore pomoćnika. To su učenici koji imaju značajna motorička oštećenja, učenici s poremećajima autističnog spektra, učenici koji imaju senzoričke teškoće povezane s oštećenjem vida ili oštećenjem sluha te učenici čija ih ponašanja značajno ometaju u funkcioniranju i ugrožavaju njihovu fizičku sigurnost i fizičku sigurnost drugih učenika.
2. učenici trebaju imati rješenje o primjerenom obliku školovanja
3. potrebno je mišljenje Povjerenstva za utvrđivanje psihofizičkog stanja djeteta o potrebi uključivanja asistenta u nastavi/osobnog pomoćnika
4. prednost imaju učenici nižih razreda
5. prednost imaju redovne osnovne škole, ali se asistent uključuje i kod učenika u posebnim razrednim odjelima, posebnim odgojno-obrazovnim ustanovama kada je to neophodno
6. u školi mora biti određen koordinator za asistente u nastavi iz reda stručnih suradnika škole
7. suglasnosti o angažiranju asistenta u nastavi trebaju dati roditelji učenika i škola te Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta

4.5. Uloga asistenta u nastavi

Iako je u Hrvatskoj pojam asistenata u nastavi relativno nova pojava, u svijetu se asistenti u nastavi počinju afirmirati kao zasebno zanimanje. Zajedno s učiteljem, asistent u nastavi u razredu stvara ozračje u kojemu djeca uče i razvijaju se do svog punog potencijala. Iako asistenti u nastavi nemaju mogućnosti odlučivati što i kako će se učiti, oni zajedno s učiteljem djeluju kao „most“ između učenika i kurikulumu, odnosno oni brinu o tome da djeca nauče

sve što je previđeno planom i programom (Bentham, Hutchins, 2006). Bentham i Hutchins u *Praktičnim savjetima za asistente u nastavi* navode da je uloga asistenata u nastavi prvenstveno pružanje podrške učenicima s teškoćama te navode neke konkretne uloge asistenata kao što su:

- davanje i pojašnjavanje uputa
- motiviranje i poticanje učenika
- uspostava toplog i podržavajućeg odnosa s drugom djecom
- promicanje i poticanje djetetova samopouzdanja i neovisnosti
- poticanje učenikova postavljanja vlastitih ciljeva i samoprocjene
- pomoć učeniku u učenju i praćenju nastave

S druge strane, Tyrer i sur. (2004) smatraju kako uloga asistenta u nastavi može biti pružanje specifične pomoći i podrške pojedinom učeniku s posebnim obrazovnim potrebama ili on može imati općenitu ulogu pomaganja u razredu ili školi. Kako ne bi govorili o ulozi asistenata u nastavi samo kao vanjski promatrači njihova rada, Tyrer i sur. proveli su na sveučilištu u Plymouthu diskusiju s asistentima u nastavi o tome kako oni sami vide svoj posao i svoju ulogu asistenata. U okviru te diskusije asistenti su utvrdili svojih pet glavnih uloga i odgovornosti. Kao prvu ulogu asistenti navode pružanje potpore u učenju i poučavanju na način da nastoje prilagoditi određene aktivnosti i sadržaje djetetovim mogućnostima i načinu na koje dijete uči. Kao drugu ulogu asistenti navode uspostavljanje pozitivnih odnosa i komunikacije s djecom, učiteljem, roditeljima i ostalim članovima školske zajednice na što se nadovezuje i uloga suradnje s učiteljima i roditeljima te spremnost na prihvaćanje savjeta i pomoći od drugih. Nadalje, asistenti smatraju da je njihova uloga i briga o materijalima koji su učeniku potrebni za nastavu te briga o vlastitom stručnom usavršavanju.

Istraživanje Roba Webstera i sur. (2010) o svakodnevnim zadacima i aktivnostima asistenata pokazuje kako asistenti većinu svog radnog vremena provode u direktnoj pedagoško-instrukcijskoj ulozi, pružajući potporu učeniku, dok ostatak vremena provode pružajući potporu učitelju i kurikulumu ili obavljajući druge zadatke.

4.6. Dužnosti asistenta u nastavi

Često je uloga asistenata u nastavi nedovoljno jasna i postavlja se pitanje koje su to konkretne dužnosti koje asistent u nastavi svakodnevno obavlja u radu s djecom s teškoćama. Kako bi se što bolje razjasnila uloga asistenata u nastavi, navedene su neke od konkretnih dužnosti asistenata koje svakodnevno obavljaju u školi:

- dolazi 10 minuta prije učenika u školu te ga dočekuje vani, prihvaća ga od roditelja ili organiziranog prijevoza; po potrebi vodi učenika koji hoda uz pomoć ili vozi u kolicima učenika koji se ne može samostalno kretati
- ukoliko je potrebno, pomaže učeniku pri toaleti
- pomaže učeniku pripremiti knjige i pribor potreban za praćenje i sudjelovanje u nastavi
- brine o tome da učenik zapisuje bilješke i prepisuje s ploče te pomaže učeniku pri izvedbi praktičnih radova prema naputku učitelja i na zamolbu učenika
- asistent potiče učenika, usmjerava ga na nastavi - pridržava udžbenik, fiksira radne listiće ili bilježnice na podlogu
- ako su aktivnosti za učenika na satu tjelesne kulture prezahtjevne, asistent će s učenikom na strunjači u jednom kutku dvorane raditi vježbe koje će mu prethodno sugerirati fizioterapeut
- na kraju nastave prati učenika do prostorije za objed, ili do defektologa, dok će neke učenike asistent pratiti do prijevoza ili roditelja koji ga vode/voze kući.

Naposljetku, važno je napomenuti kako asistenti u radu s učenikom moraju dozirati svoju pomoć i podršku, što znači da asistenti trebaju naučiti prepoznati u kolikoj mjeri je učeniku pomoć potrebna kako ga se ne bi ograničilo u njegovu osamostaljivanju i maksimalnom razvijanju sposobnosti (u okviru svojih mogućnosti). Pojedina istraživanja (Idol, 2006, McConkey, Abbott, 2011. prema Webster, 2010; Krampač Grljušić, Žic Ralić, Lisak, 2010) pokazuju kako odnos „jedan-na-jedan“, kada asistent pomaže samo jednom učeniku s teškoćama, ponekad može rezultirati djetetovom ovisnošću o asistentu. Kako bi se riješio taj problem autorica predlaže proširenje asistentove uloge, odnosno da asistent može pomagati i drugoj djeci u razredu koja trebaju nekakvu pomoć ili objašnjenje. Slično tome, Farrell, Balshaw i Polat (2000) predlažu pružanje pomoći „iz daljine“. To znači da asistent, u situacijama kada dijete s teškoćama može samo raditi, kruži po učionici i bude na raspolaganju i drugim učenicima koji trebaju nekakvu pomoć. Na taj način može se izbjeći pojava da se djeca s teškoćama osjećaju obilježanima jer imaju asistenta ili da se na taj način naglašava njihova teškoća.

4.7. Područja rada asistenata u nastavi

U Vodiču za asistente u nastavi udruge „Život sa Down sindromom“, navedeno je sedam područja rada asistenata u nastavi. To su: podrška u pripremi realizacije i organizacije

nastavnog procesa, podrška djetetu u snalaženju u školskom okruženju, individualizacija, suradnja s roditeljima učenika s teškoćama u razvoju, suradnja sa stručnjacima i zajednicom, praćenje i dokumentiranje rada i procesa napredovanja djeteta te stručno usavršavanje.

4.7.1. Podrška u pripremi realizacije i organizacije nastavnog procesa

U okviru ovog područja rada asistenti pružaju pomoć i podršku nastavnicima i učenicima s teškoćama tako što pojašnjavaju i daju dodatne upute ukoliko je to djetetu potrebno. Oni pomažu učenicima u grupnom i samostalnom radu te im pomažu u pripremi i korištenju nastavnih materijala. Asistenti također motiviraju učenike potičući učenje i entuzijazam za učenje te ih ohrabruju da aktivno sudjeluju u aktivnostima razrednog odjela.

Ovo područje rada usko je povezano sa suradnjom asistenta u nastavi i učitelja odnosno nastavnika. Često se događa da uloge učitelja i asistenta nisu dovoljno razgraničene. Zbog toga je potrebna otvorena komunikacija između asistenta i učitelja kako bi se izbjegla konfuzija oko uloga i utvrdio dosljedan pristup u zajedničkom radu. Istraživanje Roba Webstera i sur. (2010) ukazuje na problem koji postoji u suradnji između učitelja i asistenata, a to je nepostojanje određenog vremenskog okvira za dogovor prije nastave. Isto istraživanje pokazuje kako je komunikacija između asistenata i učitelja odnosno nastavnika većinom „*ad hoc*“, odnosno većinom se odvija za vrijeme odmora, između dva nastavna sata ili neposredno prije ili poslije nastave. U većini slučajeva asistenti se moraju uklopiti u učiteljeva predavanja bez prethodne pripremljenosti i informiranosti o nastavnim sadržajima koji će se taj sat učiti. Zbog toga je dobro da prije početka rada asistenta u određenom razrednom odjelu učitelj i asistent dogovore neke osnovne smjernice za zajednički rad te da odrede vrijeme za pripreme i dogovor. Tako se asistent i učitelj mogu dogovoriti o ciljevima i očekivanjima u zajedničkom radu s određenim djetetom kako bi mogli djelovati u skladu s njima. Suradnja učitelja i asistenta odnosi se i na praćenje i dokumentiranje učenikova rada i napretka o čemu će biti riječi kasnije u tekstu.

4.7.2. Podrška djetetu u snalaženju u školskom okruženju

Asistenti pružaju pomoć i podršku djetetu u snalaženju u školskom okruženju tako što promiču razvoj okruženja za odgoj i obrazovanje koje uvažava mogućnosti, potrebe i interese svakog djeteta. U okviru ovog područja rada, asistenti pomažu djeci u izvršavanju dnevnog rasporeda aktivnosti kao što su promjena učionice, priprema za sat tjelesnog ili likovnog

odgoja te korištenje knjižnice. Kao što je već spomenuo, asistent djetetu pomaže u navedenim aktivnostima samo ako ih dijete nije samo u stanju obaviti, odnosno ako ga njegova teškoća ograničava u tome. Asistenti također pomažu djeci u njihovom socijalnom razvoju tako što potiču interakciju među djecom te stvaranje socijalnih kontakata. Ako neko dijete ima problema s interakcijom s drugom djecom u razredu, asistenti u suradnji s učiteljima mogu po potrebi organizirati smisleno korištenje školskog odmora ili sata razrednika kako bi svako dijete bilo uključeno u socijalni život razreda.

4.7.3. Individualizacija

Treće područje rada asistenata u nastavi, individualizacija, odnosi se na korištenje znanja o karakteristikama i razvoju djece u skladu sa svojim specifičnim mogućnostima i potrebama, uz uvažavanje različitosti i osobnosti svakog djeteta. Individualizirani pristup u obrazovanju uzima u obzir razlike u sposobnostima, potrebama i ciljevima pojedinaca te se prilagođava svakom učeniku. Ono ne nalaže da svaki pojedinac mora sličiti svima u zajednici, već omogućava razvijanje i ustrajanje na prirodnim sklonostima pojedinca (Gardner, 2004). U okviru toga, asistenti u nastavi u suradnji s učiteljima/nastavnicima prilagođavaju nastavne sadržaje predznanju i sposobnostima učenika te im pomažu u ostvarivanju ciljeva učenja. Asistenti također pomažu nastavnicima u planiranju i korištenju metoda i strategija koje odgovaraju potrebama te stilovima učenja i drugim karakteristikama djeteta. Kako bi se pomoć i podrška asistenta što više prilagodile pojedinom učeniku, asistenti u suradnji sa stručnom službom škole i učiteljem/učiteljicom pojedinog učenika mogu izraditi plan rada asistenta u nastavi po pojedinim predmetima kako je prikazano u Tablici 1.

Tablica 1. Primjer plana rada asistenta u nastavi za pojedinog učenika

PLAN RADA ASISTENTA U NASTAVI ZA UČENIKA 4.a RAZREDA U ŠKOLSKOJ GODINI 2012./2013. HRVATSKI JEZIK ➤ usmjerava učenika na prepisivanje s ploče, vraćanje na ispravljanje pogrešaka u prepisivanju ➤ objašnjava nepoznate riječi u tekstu ➤ pojednostavljuje upute o radu ➤ pomaže u pisanju diktata većim brojem ponavljanja rečenica u diktatu
--

- u samostalnom pisanju usmjerava na ispravljanje pravopisnih grešaka
- duže tekstove treba skratiti i poticati učenika da ih pročita
- motivira učenika pozitivnim potkrepljivanjem kroz verbalne pohvale
- potiče učenika na sudjelovanje u svim aktivnostima za vrijeme nastave
- prilikom pisanja pismenih radova pomaže učeniku u čitanju i objašnjava zadatak uz poticanje koncentracije na sadržaje zadatka
- prilikom rješavanja zadataka za vrijeme nastave, usmjerava učenika na zadatke i pomaže da dođe do rješenja ukoliko je potrebno

MATEMATIKA

- usmjerava učenika na postupak računskih operacija
- potiče učenika na samostalno rješavanje zadataka
- usmjerava na prepisivanje s ploče
- skraćuje broj zadataka ukoliko učenik nema dovoljno koncentracije za sve
- usmjerava učenika na vraćanje na greške u rješavanju zadataka
- potiče učenika na sudjelovanje u svim aktivnostima za vrijeme nastave
- motivira učenika pozitivnim potkrepljivanjem kroz verbalne pohvale
- prilikom pisanja pismenih radova, potiče i usmjerava učenika na rješavanje zadataka uz poticanje koncentracije na sadržaje zadatka

PRIRODA I DRUŠTVO

- usmjerava učenika na prepisivanje s ploče uz vraćanje na ispravljanje pogrešaka u prepisivanju
- prilikom rješavanja zadataka u radnoj bilježnici, usmjerava učenika na korištenje udžbenika pri traženju odgovora
- potiče učenika na sudjelovanje u svim aktivnostima za vrijeme nastave i usmjerava pažnju na sadržaje sata
- motivira učenika pozitivnim potkrepljivanjem kroz verbalne pohvale
- prilikom pisanja pismenih radova, potiče i usmjerava učenika na rješavanje zadataka uz poticanje koncentracije na sadržaje zadatka

ENGLESKI JEZIK

- usmjerava učenika na prepisivanje s ploče uz vraćanje na ispravljanje pogrešaka u prepisivanju
- prevodi učeniku riječi i izraze koje ne razumije
- pomaže učeniku pri rješavanju zadataka iz udžbenika i radne bilježnice tako što mu objašnjava zadatak i pomaže u dolaženju do odgovora
- potiče učenika na sudjelovanje u svim aktivnostima za vrijeme nastave i usmjerava pažnju na sadržaje sata
- motivira učenika pozitivnim potkrepljivanjem kroz verbalne pohvale
- prilikom pisanja pismenih radova, potiče i usmjerava učenika na rješavanje zadataka uz poticanje koncentracije na sadržaje zadatka, prevodi učeniku riječi koje ne razumije

Izradili:

Defektolog _____

Učitelj/ica _____

Asistent/ica _____

4.7.4. Suradnja s roditeljima učenika s teškoćama u razvoju

Asistent treba poznavati osnovne informacije o djetetu s kojim radi i njegovom obiteljskom okruženju te biti upoznat s ciljevima i očekivanjima roditelja. Ukoliko je potrebno, asistent u nastavi može davati i upute roditeljima za aktivnosti s djecom kod kuće kako bi se poboljšao proces učenja. Zajedno s nastavnikom, asistent pruža informacije roditeljima o napredovanju djeteta, a može nazočiti i susretima nastavnika i roditelja na informacijama i roditeljskim sastancima. Asistent i roditelj najčešće komuniciraju putem „informativke“, odnosno bilježnice u koju asistenti zapisuju roditelju sve bitne informacije vezane za učenikov rad u školi. Ako je potrebno, asistent i roditelj također mogu razmijeniti brojeve telefona za slučajeve kada situacija zahtijeva izravniju komunikaciju.

4.7.5. Suradnja sa stručnjacima i zajednicom

Suradnja asistenata sa stručnjacima i zajednicom važna je jer savjetovanjem sa stručnjacima edukacijsko-rehabilitacijskog i sličnog profila, asistenti povećavaju vlastite stručne kompetencije. Ta suradnja također se odnosi na uspostavu suradnje s raznim udrugama i savjetovalištima koja asistentima mogu pomoći u njihovom radu. Asistenti unutar škole u kojoj su zaposleni surađuju s defektologom, psihologom i pedagogom i zajedno s njima odabiru metode i oblike rada koje su najprikladnije za rad s pojedinim učenikom. U okviru suradnje asistenata sa stručnjacima edukacijsko-rehabilitacijskog usmjerenja razvijena je praksa supervizije za asistente koju vode koordinatori za asistente u nastavi. Ta praksa podrazumijeva susrete asistenata i koordinatora koji se odvijaju jednom mjesečno i tu asistenti imaju priliku razgovarati o svojim iskustvima u radu iz proteklog mjeseca i također poslušati iskustva drugih kolega asistenata. Na taj način stvara se određena „mreža učenja“ u kojoj asistenti uče jedni od drugih i od svojega supervizora, razmjenjuju iskustva i ideje i na taj način obogaćuju svoj rad. Asistenti se na tim susretima mogu obratiti supervizoru za pomoć i savjet ako su naišli na neke prepreke i nedoumice u svom radu i zajednički pronaći rješenje za postojeći problem.

4.7.6. Praćenje i dokumentiranje rada i procesa napredovanja djeteta

Asistent u suradnji s nastavnikom prikuplja i dokumentira radove učenika s kojim radi, što se kasnije koristi za evaluaciju rada učenika te ocjenjivanje nastavnog procesa.

Asistent treba pohvaliti učenika za napredovanje dajući jasno objašnjenje o tome što je dijete dobro napravilo. Osim toga, asistenti su dužni voditi bilješke o učenikovom ponašanju, njegovom radu na nastavi i svim bitnim događajima u školi. Te bilješke asistenti jednom mjesečno predaju u obliku izvješća koordinatoru za asistente u nastavi. Asistenti mogu pratiti rad i napredovanje djeteta i putem Tablice sustavnog opažanja ponašanja učenika. Ovakve tablice vrijedan su izvor spoznaje o učenikovom ponašanju i napredovanju jer se jasno vide konkretna ponašanja učenika, što je dovelo do takvog ponašanja te koja je posljedica tog ponašanja. Sustavnim opažanjem ponašanja učenika promatraju se četiri kategorije:

PŽ – poželjno ponašanje, ponašanje koje se od učenika očekuje tijekom nastave;

PH – prihvatljivo ponašanje, učenik pokazuje oblike nepoželjnog ponašanja ali ne smeta drugima, stoga asistent ignorira takvo ponašanje;

IP – intervenirajuće ponašanje, asistent mora intervenirati upozorenjem, dodirom i sl.;

OP – ometajuće ponašanje, asistent mora napustiti učionicu s učenikom jer ometa rad ostalih učenika u razredu.

Tablica 2. Prikaz primjera sustavnog opažanja ponašanja učenika s ADHD-om (Brust, Mlinarević, Zlatarić, 2009.)

Ponašanje	Vrijeme	Prethodni događaj	Opis ponašanja	Posljedica
Poželjno ponašanje	10:30 sati (siječanj)	Više voli poslije podnevnu smjenu jer mu se prije podne spava i doma može gledati omiljene TV serije, no do 4. sata se razbudio	Prvi put je na inicijativu asistenta samostalno zapisao obavijest vezanu za domaću zadaću	Asistent je usmeno pohvalio učenika za opisano ponašanje
Ometajuće Ponašanje	16:30 sati (siječanj)	Bio je umoran nakon 3. školskog sata	Bez pitanja izlazi iz učionice i ne zatvara vrata za sobom	Asistent je doveo učenika u razred, prepisao mu plan ploče u bilježnicu i zadao mu nekoliko lakših zadataka koje je učenik počeo rješavati

Intervenirajuće ponašanje	12:20 sati (veljača)	Učeniku nije draga jedna učenica iz razreda koja je posebno dobra u tjelesnim i zdravstvenim aktivnostima	Viknuo je na učenicu i htio ju je „pljunuti“	Asistent je razgovarao s učenikom nasamo o različitim temama, a naposljetku i o samom incidentu. Učenik je sam zaključio da to nije trebao napraviti
Prihvatljivo ponašanje	9:30 sati (ožujak)	Odbijao je rad studentice koja je odrađivala svoju stručnu praksu	Na glas je rekao kako ne želi da mu studentica predaje	Asistent je rekao učeniku da ne mora slušati studenticu te su asistent i učenik sami počeli obrađivati nastavnu jedinicu, no učenik se polako uključivao u nastavni sat koji je vodila studentica

4.7.7. Stručno usavršavanje

Stalno profesionalno usavršavanje danas je sastavni dio svakog zanimanja pa tako i asistenta u nastavi. Stručno usavršavanje asistenata u nastavi odnosi se na unaprjeđivanje vlastitog rada kroz pohađanje seminara i stalno informiranje o najnovijim saznanjima koja se tiču njegove prakse i rada s djecom s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. To područje rada prilično je nerazvijeno u Hrvatskoj i asistenti nemaju često priliku usavršavati se kroz pohađanje seminara i predavanja na temu odgoja i obrazovanja djece s teškoćama. U tom pogledu potrebno je unaprjeđivanje projekta.

5. PODRŠKA ASISTENTIMA U NASTAVI – MOGUĆNOST DALJNJEG RAZVOJA PROJEKTA

Kako položaj asistenata u nastavi kao nositelja inkluzivnog procesa postaje sve važniji i u školama u svijetu i kod nas, postavlja se pitanje koja je budućnost tog projekta u Hrvatskoj. Razmatranje ovog pitanja važno je jer brojna istraživanja pokazuju pozitivan utjecaj asistenata na inkluziju djece s posebnim potrebama (Brust, Mlinarević, Zlatarić, 2009; Igrić, Kobetić, Lisak, 2008; Krampač Grljušić, Žic Ralić, Lisak, 2010).

5.1. Razjašnjavanje uloge asistenta u nastavi

Kako je uloga asistenata u nastavi u Hrvatskoj još u nastajanju i još uvijek je nedovoljno definirana, potrebno je razjasniti njihovu ulogu kao zaposlenika određene škole. Da bi dobro obavljali svoj posao asistenti bi trebali znati što se točno od njih očekuje. Estelle Morris (2000) pritom predlaže razmatranje sljedećih sastavnica: politiku škole, kriterije zapošljavanja, opis radnog mjesta te uvođenje uspješnih kandidata u rad. Ukupna politika škole važna je za razvoj dobre prakse u odnosu na rad asistenata u nastavi jer upravo ta opća politika škole može potaknuti ili ograničiti učinkovite načine rada asistenata. Škole koje shvaćaju važnost asistenata i njihov doprinos radu škole imaju jasnije viđenje njihove funkcije. Nadalje, asistenti se najčešće zapošljavaju putem privremenih ugovora jer najčešće pružaju pomoć i potporu učenicima s teškoćama. No u svijetu postoje i asistenti koji su stalni zaposlenici škole i kao takvi lakše se mogu osjećati dijelom školskog tima i samim time osjećati veću predanost svome poslu (Morris, 2000).

Jasan i točan opis posla trebao bi biti pravo svakog zaposlenika pa tako i asistenta u nastavi. Takav opis posla pomogao bi u razjašnjavanju i preciznijem određivanju uloge asistenta koja nije jasno definirana te unosi zbunjenost u suradnju između učitelja i asistenta te u ulogu jednog i drugog (Krampač Grljušić, Žic Ralić, Lisak; prema Tews, Lupart, 2008). Estelle Morris u vodiču *Supporting the Teaching Assistant – a Good Practice Guide* (2000) predlaže sljedeći model opisa radnog mjesta asistenta u nastavi.

Tablica 3. Okvirni model opisa ranog mjesta asistenta u nastavi (Morris, 2000.)

Naziv radnog mjesta: ASISTENT U NASTAVI Razred:..... Škola:..... Suraduje s: (učitelj/nastavnik)..... Glavni cilj posla:..... Dužnosti i odgovornosti: Podrška učeniku:..... <i>(npr. uključivanje u aktivnosti razrednog odjela, svladavanje socijalno psiholoških prepreka...)</i> Podrška učitelju:..... <i>(npr. kreiranje ciljeva, zajednička izrada individualnog plana rada s učenikom, povratna informacija...)</i> Podrška školi:..... <i>(npr. rad u timu, sudjelovanje u životu škole, poznavanje pravila u školi...)</i> Podrška kurikulumu:..... <i>(u skladu sa sposobnostima učenika)</i> Dogovor o procjeni učinka:.....
--

Taj okvir za opis radnog mjesta može poslužiti i kao osnova za izbor kandidata za asistente i redovito se treba pregledavati i dopunjavati ako je potrebno.

Istraživanje koje su proveli McConkey i Abbott (2011) ukazuje na to da uloga asistenata u nastavi postaje sve važnija i složenija te postoji potreba da ih se u potpunosti uključi u rad škole i time njihova uloga postane profesionalna. Iako su u teoriji definirane uloge i dužnosti asistenata, praksa pokazuje kako se uloga asistenata razlikuje od škole do škole te ovisi i o učeniku kojemu se pomoć pruža, učitelju i dr. Osim toga, posao asistenata mijenja se iz godine u godinu jer se mijenja i složenost teškoća učenika s posebnim potrebama koji se uključuju u redovne razredne odjele. Zbog toga je također potrebno jasnije određenje uloge asistenata unutar pojedinih škola.

5.2. Uvođenje obrazovnih programa za asistente u nastavi

Spektar dužnosti, vještina i odgovornosti koji se očekuju od asistenata u nastavi prilično je širok i u novije vrijeme postaje sve složeniji kako se u školama počinje davati sve veća važnost inkluziji učenika s teškoćama (McConkey, Abbott, 2011). Zbog toga je potrebno osigurati dobre programe za obrazovanje asistenata kako bi se što uspješnije mogli nositi s izazovima koji ih očekuju u radu s djecom s posebnim potrebama.

Iako asistenti u Hrvatskoj redovito odlaze na sastanke supervizije gdje se mogu posavjetovati s koordinatorom o mogućim nedoumicama u svom radu, još uvijek ne postoji obrazovni program koji bi asistente pripremio prije samoga početka rada. McConkey i Abbott (2011) ističu kako bi u tim programima naglasak trebao biti na specifičnim ulogama i dužnostima asistenata te specifičnostima rada u odnosu na teškoću koje dijete ima. Takva vrsta edukacije prije samoga početka rada mogla bi biti rješenje za otklanjanje pojedinih nedostataka projekta asistenata u nastavi. Dobro educirani i pripremljeni asistenti lakše će se oduprijeti upadanju u zamku zaštitničke i dominantne uloge u odnosu na učenika. Otklanjanju nedostataka ovakvog modela podrške pomogla bi i edukacija u obliku razmjene iskustava asistenata i drugih stručnjaka o tome kako dozirati pomoć i podršku djetetu s teškoćama u razvoju na način da se djetetu pomaže, ali da se istodobno potiče djetetova samostalnost i uključenost u socijalne interakcije s drugom djecom. McConkey i Abbott (2011) također navode kako su asistenti još uvijek nedovoljno pripremljeni za svoj posao prije početka rada u školi i zbog toga im se trebaju pružiti prilike za obuku koja bi proširila njihovo razumijevanje teškoće djeteta s kojim će raditi i stjecanje vještina za rad s djecom s teškoćama.

Kako je već spomenuto, asistenti u nastavi, kao model podrške edukacijskom uključivanju djece s posebnim potrebama, predstavljaju velik korak u promicanju inkluzije u redovnim školama i zbog toga je potreban daljnji razvoj tog projekta.

6. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

6.1. Problem i cilj istraživanja

Iz uvida u dostupnu literaturu saznaje se da je proces inkluzije još uvijek suočen s mnogobrojnim izazovima. Ti se izazovi očituju u svakidašnjici djece koja u društvenim okruženjima, unatoč novim edukacijsko-rehabilitacijskim spoznajama te sve izraženijoj svijesti o potrebi poštovanja različitosti, ne uspijevaju naći primjeren odgovor na svoje posebne potrebe (Bouillet, 2010). Jedan od načina približavanja škola posebnim potrebama učenika i promicanja inkluzije je zapošljavanje asistenata, odnosno pomoćnika u nastavi. Projekt „Asistent u nastavi“ koji omogućava djeci s posebnim potrebama „inkluzivan pristup odgoju i obrazovanju, individualiziran rad, fleksibilnost kreiranja ponuda za razvijanje kognitivnih, emocionalnih, socijalnih i psihomotoričkih znanja i vještina primjerenih dobi i sposobnostima učenika“ (Brust, Mlinarević, Zlatarić, 4, 2009), u Hrvatskoj se primjenjuje od 2006. godine. Najprije se počeo primjenjivati u Zagrebu, a kasnije i u drugim hrvatskim gradovima. Iz navedenog se vidi da je to još uvijek relativno nova pojava u hrvatskom školstvu i potrebna su daljnja istraživanja ovog oblika podrške djeci s teškoćama u razvoju kako bi se on što uspješnije implementirao u hrvatsko školstvo i rad s djecom s posebnim potrebama.

Rezultati pojedinih istraživanja pokazuju kako su asistenti u nastavi jedan od ključnih čimbenika potrebnih za uspješnu inkluziju djece s teškoćama (McConkey, Abbott, 2011; Bentham, Hutchins, 2006). S druge strane, postoje istraživanja koja ukazuju i na negativan učinak asistenata na rad s djecom s posebnim potrebama, upozoravajući kako učenici postaju preovisni o pomoći asistenta (McConkey, Abbott, 2011. prema Webster, 2010; Krampač Grljušić, Žic Ralić, Lisak, 2010). Iz navedenih istraživanja očituje se relevantnost problema i potreba za daljnjim istraživanjem istog.

Cilj ovog istraživanja je ispitati doprinos asistenata u nastavi inkluziji djece s teškoćama u redovnim školama, odnosno njihov doprinos u ispunjavanju djetetovih posebnih potreba u odgojno-obrazovnom i nastavnom radu iz perspektive nastavnika i samih asistenata. Na osnovu cilja definirani su sljedeći problemi istraživanja:

- ispitati gledišta i iskustva učitelja i nastavnika o doprinosu asistenata inkluziji/inkluzivnoj nastavi djece s teškoćama te potiču li asistenti ostale učenike u razredu na pružanje podrške djeci s posebnim potrebama (da, ne, djelomično)

- ispitati gledišta učitelja i nastavnika koliko je jasno definirana uloga asistenata u nastavi (potpuno jasno, nedovoljno jasno, djelomično jasno) te promjene koje je asistent donio u suradnji s roditeljima, promjene u nastavi i napredovanju djeteta te promjene u ponašanju djeteta
- ispitati gledišta i iskustva samih asistenata o dužnostima i odgovornostima asistenta u nastavi, njegovim zadaćama i aktivnostima, samom odgojno-obrazovnom procesu te olakotnim i otegotnim okolnostima vezanim za rad asistenta u nastavi

Očekuje se kako će rezultati istraživanja pokazati kako rad asistenata u nastavi s djecom s teškoćama u razvoju doprinosi njihovoj inkluziji u redovne škole i pozitivno utječe na promjene u nastavi i napredovanju djeteta s teškoćama u razvoju.

6.2. Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika u ovom istraživanju čine 15-ero učitelja razredne i predmetne nastave koji predaju djeci s teškoćama koja dobivaju pomoć i podršku asistenata u nastavi. Većina ispitanika učitelji su razredne nastave jer većina djece koja imaju asistenta učenici su od prvog do četvrtoga razreda. Radi raznolikosti uzorka i dobivanja mišljenja i iz perspektive drugih nastavnika, odabrano je 4-ero učitelja predmetne nastave, odnosno 2 nastavnice matematike, 1 nastavnica fizike te jedna nastavnica vjeronauka, koji predaju djetetu s kojim radi asistent jer su oni bili dostupni i spremni na suradnju.

Drugi dio ispitanika čine 15-ero asistenata u nastavi koji su zaposleni u nekoliko osnovnih škola u Osijeku. Odabrano je pola od ukupnog broja asistenata u nastavi u Osijeku, dakle 15 od njih 30 koji su bili dostupni za istraživanje. Budući da su u ukupnom broju asistenata u Osijeku najzastupljeniji studenti pedagogije, zatim studenti Učiteljskog fakulteta, a manji broj asistenata studenti su drugih usmjerenja, razmjerno tome formiran je i uzorak asistenata za istraživanje. Većina ispitanika asistenata, njih 10-ero, studenti su pedagogije u kombinaciji s još jednim predmetom, troje su studenti Učiteljskog fakulteta, jedan student matematike i informatike te jedan student filozofije i njemačkog jezika. Oni rade s djecom s teškoćama koja su integrirana u redovne razredne odjele osnovnih škola u Osijeku od 1. do 6. razreda. Teškoće koje imaju djeca s kojima rade asistenti su: poremećaj pažnje i hiperaktivnosti, autizam te motoričke poteškoće.

6.3. Instrument

Kao metoda prikupljanja podataka u ovom istraživanju korištena su dva anketna upitnika, jedan za učitelje/nastavnike i jedan za asistente. Anketni upitnik odabran je jer se žele dobiti podaci o iskustvima i doživljaju rada asistenata u nastavi iz perspektive samih asistenata i učitelja/nastavnika s kojima surađuju.

Anketni upitnik za asistente sastoji se od 26 pitanja Likertova tipa grupiranih u 3 subskale u kojima se od ispitanika traži da na skali od 1 do 5 procijene svoje slaganje odnosno neslaganje s navedenim tvrdnjama vezanim za: dužnosti i odgovornosti asistenta u nastavi, njegove zadaće i aktivnosti, te na sam odgojno-obrazovni proces. Brojevi na skali imaju sljedeće značenje: 1 – u potpunosti se ne slažem; 2 – uglavnom se ne slažem; 3 – niti se slažem, niti se ne slažem; 4 – uglavnom se slažem; 5 – u potpunosti se slažem. Na kraju anketnog upitnika postavljeno je jedno pitanje otvorenog tipa. Instrument je kreiran na temelju osnovnih spoznaja o asistentima u nastavi iz dostupne literature, a tiču se dužnosti i odgovornosti asistenata, zadaća i aktivnosti koje su obavljali te znanja koje su stekli o odgojno-obrazovnom procesu. Pitanje otvorenog tipa tiče se olakotnih i otegotnih okolnosti vezanih za rad asistenata u nastavi.

Anketni upitnik za učitelje/nastavnike sastoji se od 6 pitanja. Prvo je pitanje Likertova tipa, a sastoji se od 13 tvrdnji vezanih za doprinos asistenata u nastavi u radu s djecom s teškoćama. Zatim slijede 2 pitanja zatvorenog tipa s ponuđenim odgovorima koja se tiču definiranosti uloge asistenata te poticanja druge djece u razredu da pružaju podršku djeci s posebnim potrebama. Zadnja 3 pitanja su otvorenog tipa, a tiču se promjena u suradnji s roditeljima posredstvom asistenta, promjena u nastavi te u učenikovom praćenju nastave otkad ima asistenta.

6.4. Postupak

Anketiranje se provodilo u 6 osnovnih škola u Osijeku gdje su učiteljima i asistentima uručeni upitnici. Petero asistenata upitnike je ispunilo i poslalo putem e-maila, na vlastiti zahtjev. Prije početka istraživanja, učitelji i asistenti kontaktirani su osobno ili putem e-maila kako bi se dobio njihov pristanak na sudjelovanje u istraživanju. Svi ispitanici dobrovoljno su pristali sudjelovati u istraživanju. U skladu s načelima istraživačke etike, ispitanici su prije anketiranja informirani o kakvom je istraživanju riječ i u koju svrhu se provodi. Upitnici su u

potpunosti anonimni, a podaci prikupljeni u njima korišteni su isključivo u svrhu interpretacije rezultata.

7. REZULTATI I RASPRAVA

7.1. Analiza podataka prikupljenih upitnikom za učitelje/nastavnike

Gledišta učitelja/nastavnika vezana za asistenta u nastavi propitana su kroz 13 pitanja. Zadatak učitelja/nastavnika bio je da na skali Likertova tipa brojevima od 1 do 5 procijene svoje slaganje odnosno neslaganje s 13 navedenih tvrdnji vezanih za njihovo iskustvo suradnje s asistentima u nastavi (Tablica 4.)

Tablica 4. Prikaz odgovora učitelja/nastavnika o iskustvima vezanim za asistenta u nastavi (N=15)

r.b. tvrdnje	1 – u potpunosti se ne slažem	2 - uglavnom se ne slažem	3 - niti se slažem, niti se ne slažem	4 - uglavnom se slažem	5 – u potpunosti se slažem	AS	SD
1	0	0	0	0	15	5	0
2	13	2	0	0	0	1,13	0,35
3	0	0	0	3	12	4,8	0,41
4	0	0	0	5	10	4,67	0,49
5	0	0	0	2	13	4,87	0,35
6	0	0	0	0	15	5	0
7	0	0	0	1	14	4,93	0,26
8	6	6	3	0	0	1,8	0,78
9	15	0	0	0	0	1	0
10	0	0	2	4	9	4,46	0,73
11	0	0	1	7	7	4,4	0,63
12	0	0	1	2	12	4,73	0,59
13	0	0	0	1	14	4,93	0,26

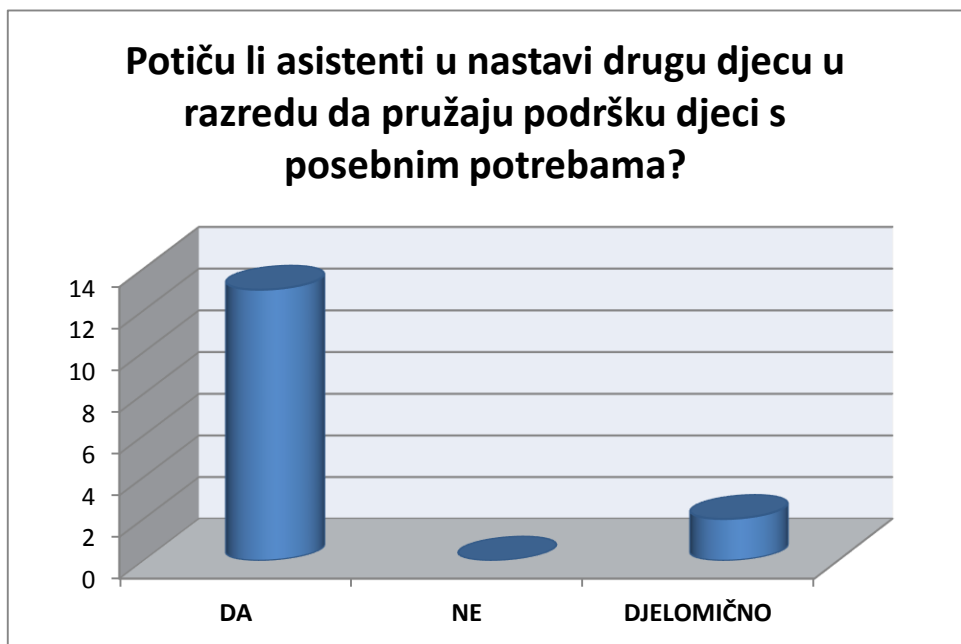
S prvom tvrdnjom koja glasi da asistentov rad s djetetom olakšava izvođenje nastave u potpunosti se slažu svi ispitanici. Trinaestero učitelja (86,7 %) ne slaže se da asistent u nastavi svojom prisutnošću ometa rad druge djece, dok je dvoje učitelja (13,3%) izrazilo kako se uglavnom ne slaže s gore navedenom tvrdnjom. S tvrdnjom broj tri - asistent u nastavi

potiče sudjelovanje djeteta u svim aktivnostima razredne zajednice - u potpunosti se slaže 12-ero učitelja (80%), dok je 3 učitelja (20%) svoje slaganje s tom tvrdnjom procijenilo brojkom 4, odnosno da se uglavnom slažu. Petero učitelja (33,3%) uglavnom se slaže s tvrdnjom 4 - asistent se trudi dozirati svoju pomoć i podršku na način da potiče djetetovu samostalnost u obavljanju zadataka - dok se s istom tvrdnjom u potpunosti slaže 10-ero učitelja (66,7%). S tvrdnjom da se asistent u nastavi odnosi prema djetetu s poštovanjem 2 učitelja uglavnom se slaže (13,3%), dok se 13-ero učitelja (86,7%) u potpunosti slaže s tom tvrdnjom. Svi ispitanici u potpunosti se slažu da asistent svojim radom pomaže djetetu u postizanju što boljih obrazovnih dostignuća. S tvrdnjom da asistent svojim ponašanjem promiče pozitivne vrijednosti poput tolerancije, razumijevanja i poštivanja različitosti uglavnom se slaže 1 učitelj (6,7%), a u potpunosti se slaže 14-ero učitelja (93,3%). Šestero ispitanika (40%) ne slaže se s tvrdnjom da asistentova pomoć i podrška ograničava djetetovu samostalnost, 6-ero (40%) ih se uglavnom ne slaže s time, dok se troje učitelja (20%) niti slaže niti ne slaže s navedenom tvrdnjom. Nitko od ispitanika ne smatra da asistent negativno utječe na uspostavu odnosa između djeteta s posebnim potrebama i druge djece u razredu i školi. Devetero ispitanika (60%) u potpunosti se slaže da asistent u nastavi učinkovito surađuje s roditeljima djeteta s posebnim potrebama, 4-ero učitelja (26,7%) uglavnom se slaže, dok se dvoje učitelja (13,3%) niti slaže niti ne slaže s tom tvrdnjom. Da asistent u nastavi potiče interakciju između djeteta s posebnim potrebama i druge djece u razredu u potpunosti se slaže 7-ero učitelja (46,7%), također sedmero (46,7%) ih se uglavnom slaže, a 1 (6,7%) učitelj niti se slaže niti se ne slaže s tom tvrdnjom. Većina ispitanika u potpunosti se slaže da su se zapošljavanjem asistenata u nastavi poboljšali uvjeti školovanja djece s posebnim potrebama, njih 12-ero (80%), 2 učitelja (13,3%) uglavnom se slažu, dok 1 (6,7%) učitelj niti se slaže niti se ne slaže s navedenom tvrdnjom. Svi ispitanici smatraju da prisutnost asistenta u nastavi i njegov rad s djetetom olakšava djetetu boravak u školi, odnosno 14-ero (93,3%) učitelja u potpunosti se slaže, dok se 1 učitelj (6,7%) uglavnom slaže s tom tvrdnjom.

Može se zaključiti da su iskustva ispitanih učitelja/nastavnika o asistentima u nastavi uglavnom pozitivna. Kao mogućnost poboljšanja, rezultati upućuju na još bolju suradnju s roditeljima ($AS = 4.46$; $SD 0.73$) te interakciju između djeteta s posebnim potrebama i druge djece u razredu ($AS = 4.4$; $SD 0.63$), tvrdnje broj 10. i 11.

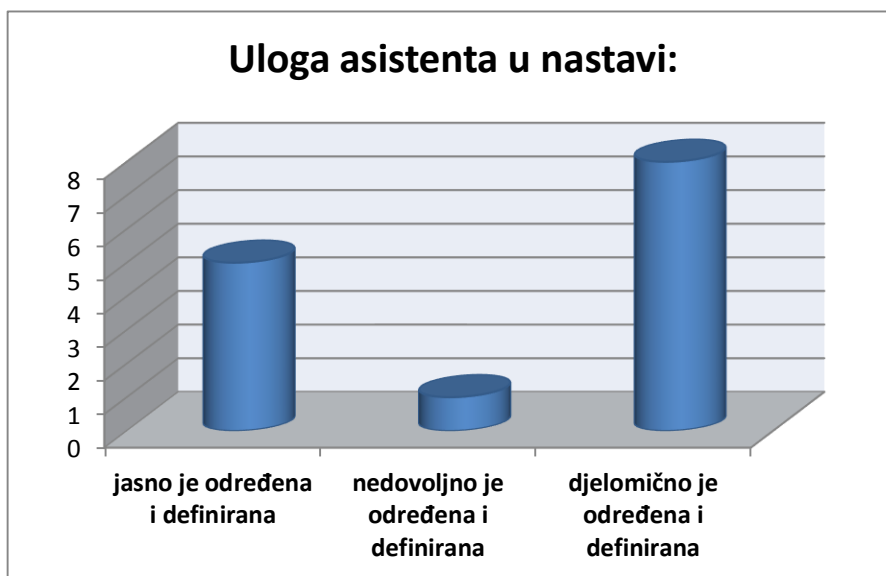
Drugo pitanje iz Upitnika za učitelje/nastavnike bilo je zatvorenog tipa s ponuđenim odgovorima, a odnosi se na to potiču li asistenti u nastavi drugu djecu u razredu da pružaju podršku djeci s posebnim potrebama. Ponuđeni odgovori bili su: a) DA, b) NE, c) DJELOMIČNO. Na to pitanje 13-ero ispitanika (86,7%) zaokružilo je odgovor a) DA, dok je

dvoje ispitanika (13,3%) zaokružilo odgovor c) DJELOMIČNO. Nitko od ispitanih nije zaokružio odgovor b) NE. Iz navedenog se može zaključiti da većina ispitanika smatra da asistenti u nastavi potiču drugu djecu u razredu da pružaju podršku djeci s posebnim potrebama te na taj način promiču načelo inkluzije unutar razredne zajednice. Odgovori na drugo pitanje prikazani su grafikonom 1.

Graf 1. Odgovori učitelja/nastavnika - Potiču li asistenti u nastavi drugu djecu u razredu da pružaju podršku djeci s posebnim potrebama? (N = 15)

Treće pitanje bilo je također zatvorenog tipa, a odnosi se na jasnoću i definiranost uloge asistenta u nastavi. Ponuđeni odgovori bili su: a) jasno je određena i definirana, b) nedovoljno je određena i definirana, c) djelomično je određena i definirana. Šestero ispitanika (40%) smatra da je uloga asistenta jasno određena i definirana, 1 ispitanik (6,7%) smatra da je nedovoljno određena i definirana, dok 8-ero (53,3%) ispitanika smatra da je uloga asistenta djelomično određena i definirana. Navedeni odgovori upućuju na to da postoji potreba za jasnijim definiranjem uloge asistenata, što potvrđuje i ranija istraživanja o ulogama i dužnostima asistenata u nastavi (Abott, McConkey, 2011). Odgovori na treće pitanje prikazani su grafom 2.

Grafikon 2. Prikaz odgovora učitelja/nastavnika o ulozi asistenta u nastavi (N=15)

Zadnja tri pitanja bila su otvorenog tipa, a tiču se promjena u suradnji s roditeljima djeteta posredstvom asistenta, promjena u nastavi te promjena u ponašanju djeteta otkad ima asistenta.

Na pitanje jesu li vidljive promjene u suradnji s roditeljima djeteta posredstvom asistenta, većina ispitanika, njih 13 od 15, odgovorilo je da su vidljive promjene, dok je dvoje ispitanika odgovorilo da promjene nisu vidljive, navodeći kao razlog da roditelji odbijaju suradnju. Kao promjene u suradnji ispitanici navode kako roditelji svakodnevno komuniciraju s asistentima putem bilježnice u koju asistenti zapisuju sve što se događa u školi vezano za dijete te da roditelji prate i reagiraju na sve poruke i bilješke koje asistent zapiše. Dvoje učitelja dodalo je kako roditelji takve informacije ne bi imali svakodnevno bez asistenta, jer oni sami ne bi stigli izvijestiti roditelje o svemu jer su vremenski ograničeni zbog obaveza u nastavi.

Drugo pitanje odnosilo se na promjene u nastavi i napredovanju djeteta u učenju i radu koje su učitelji primijetili dolaskom asistenta u nastavi. Promjene koje su učitelji naveli mogu se sažeti u nekoliko točaka:

- uvjeti za rad su poboljšani, nastava se može odvijati brže i kvalitetnije jer je djetetu s teškoćama pruženo dovoljno pažnje te je i ono u mogućnosti jednako brzo pratiti gradivo
- radna disciplina je bolja, asistent pomaže učeniku da kontrolira svoje ponašanje tako da je učenik smireniji i manje ometa nastavu

- lakše je izvoditi nastavu jer asistent pruža učeniku pažnju i pomoć koju mu učitelji sami ne bi stigli posvetiti. Tako dijete ima primjeren individualiziran pristup koji mu učitelj ne bi mogao sam pružiti u tolikoj mjeri
- učitelj može odraditi sat bez prekidanja. Prije je učitelj samostalno pomagao, pa bi razred ostajao u “praznom hodu”, ne znajući što da rade
- učenik je usmjereniji na rad i nastavu i postiže uspješnije rezultate
- učenik uspijeva izvršiti zadatke jer mu asistent pravovremeno pomaže
- učenik postiže uspješnije rezultate u učenju i vladanju

Zadnje pitanje u upitniku za učitelje/nastavnike odnosilo se na promjene koje su vidljive u učenikovom ponašanju otkad ima asistenta. Odgovor koji se najčešće pojavljuje je da učenik pažljivije prati nastavu i ima dugotrajniju koncentraciju te ne ometa nastavu upadanjem u riječ i vikanjem. Osim toga, učitelji navode kako asistenti pomažu djetetu da se usredotoči na zadatke, pa tako dijete postiže uspješnije rezultate i napreduje u radu. Jedan učitelj navodi kako “učenik otvoreno traži pomoć, iskazuje veću zainteresiranost za rad, osjeća se uspješnije i ima veći poticaj za rad”. Nekoliko ispitanika navelo je i kako je učenikova koncentracija puno bolja jer ga asistent usmjerava na zadatke, pa dijete pažnju više ne usmjerava na sitnice koja ga u potpunosti zaokupe, a koje nisu vezane za nastavne sadržaje (poput šiljenja olovaka, igranja gubicama i sl.). Jedna učiteljica navela je kako “učenik ima specifičan problem (odbija raditi kada je nervozan ili mu se ne da), ali onda izađe u kabinet s asistenticom i obavi zadatak”.

Iz odgovora na pitanja otvorenog tipa može se općenito zaključiti da su asistenti poveznica između škole i roditelja jer svakodnevno komuniciraju s roditeljima o temama vezanim za dijete. Također se može zaključiti da je zapošljavanje asistenata za rad s djecom s teškoćama dovelo do promjena u nastavi, odnosno nastava se lakše izvodi otkad u razrednom odjelu postoji još jedna osoba koja djetetu s teškoćama pruža potrebnu pomoć i podršku koju mu učitelj sam ne bi mogao pružiti u tolikoj mjeri. Shodno tome, učenici su usmjereniji na nastavne sadržaje, lakše prate gradivo i uključuju se u aktivnosti razrednog odjela. Slične rezultate dobila je Udruga PUŽ u istraživanju o zadovoljstvu nastavnog osoblja projektom “Asistent u nastavi”, a koje pokazuje kako je održavanje nastave jednostavnije, kako su poboljšane socijalne vještine učenika, kako postoji napredak u svladavanju školskog gradiva i sl. (Brust, Mlinarević, Zlatarić, 2009). Osim toga, istraživanje o zadovoljstvu djece s teškoćama podrškom koju dobivaju od asistenta u nastavi pokazuje da i sama djeca doživljavaju asistenta pozitivno, da im pomaže u razumijevanju školskih sadržaja, obavljanju

raznih školskih zadataka i doprinosi boljem uspjehu (Krampač-Grljušić, Žic Ralić, Lisak, 2010).

7.2. Analiza i obrada podataka prikupljenih upitnikom za asistente

Prva tri pitanja u upitniku za asistente postavljena su u obliku Likertove skale procjene u kojima se od ispitanika tražilo da brojevima od 1 do 5 procijene svoje slaganje odnosno neslaganje s navedenim tvrdnjama.

Prvo pitanje odnosi se na dužnosti i odgovornosti asistenata koje se prepoznaju kao podrška. S tvrdnjom da su davali podršku učeniku u obliku uključivanja učenika u aktivnosti razrednog odjela, svladavanja socijalno-psiholoških prepreka i sl. u potpunosti se slažu svi ispitanici. Osmero asistenata (53,3%) uglavnom se slaže da su davali podršku učitelju/nastavniku (u obliku kreiranja ciljeva, zajedničke izrade individualnog plana rada s učenikom i sl.), dok se s istom tvrdnjom u potpunosti slaže 5-ero asistenata (33,3%). Jedan asistent (6,7%) niti se slaže niti se ne slaže s navedenom tvrdnjom, a jedan (6,7%) se uglavnom ne slaže. S tvrdnjom da su kao asistenti u nastavi pružali podršku roditelju (u obliku roditeljskih sastanaka, informacija, grupnih i individualnih sastanaka s roditeljima) u potpunosti se slaže 5-ero asistenata (33,3%), 7-ero asistenata (46,7%) uglavnom se slaže, dok se troje asistenata (20%) niti slažu niti se ne slažu s tom tvrdnjom. Petero asistenata (33,3%) procijenilo je da se u potpunosti slaže da su kao asistenti u nastavi davali podršku školi u obliku rada u timu, sudjelovanja u životu škole, poznavanja pravila u školi i sl., dok se 5-ero asistenata (33,3%) uglavnom slaže s tom tvrdnjom, a 5-ero (33,3%) je izrazilo da se niti slaže niti ne slaže. S tvrdnjom da su kao asistenti u nastavi davali podršku kurikulumu 6-ero asistenata (40%) u potpunosti se slaže, 4-ero asistenata (26,7%) uglavnom se slaže, a 5-ero (33,3%) se niti slaže niti ne slaže s navedenom tvrdnjom. Odgovori su brojčano su prikazani u Tablici 5.

Tablica 5. Odgovori asistenata – Kao asistent u nastavi davao/davala sam podršku... (N=15)

r.b. tvrdnje	1 - ne slažem se	2 - uglavnom se ne slažem	3 - niti se slažem, niti se ne slažem	4 - uglavnom se slažem	5 - slažem se	AS	SD
1	0	0	0	0	15	5	0
2	0	1	1	8	5	4,12	0,83
3	0	0	3	7	5	4,13	0,74
4	0	0	5	5	5	4	0,84
5	0	0	5	4	6	4,07	0,88

Na osnovi aritmetičkih sredina, razvidno je da asistenti svoju podršku i pomoć procjenjuju uglavnom dobro, odnosno uglavnom se slažu da je njihov doprinos učenicima (AS =5; SD =0), učiteljima/nastavnicima (AS 4.12; SD =0.83), roditeljima AS =4.13; SD =0.74), školi AS =4; SD =0.84) i kurikulumu AS =4.07; SD =0.88) koristan. Najniža procjena se, što je i razumljivo, odnosi na podršku školi (rad u timu, sudjelovanje u životu škole, poznavanje pravila u školi...), a najviša, maksimalna procjena odnosi se na podršku učeniku (uključivanje u aktivnosti razrednog odjela, svladavanja socijalno-psiholoških prepreka i sl.), što proizlazi i iz same prirode posla asistenata i njihove uloge koja je prije svega, pružanje individualne pomoći učeniku s teškoćama.

U drugom pitanju asistenti su trebali procijeniti koliko su uspješno izvršavali zadatke vezane za zadaće i aktivnosti asistenata u nastavi. Svi ispitanici u potpunosti se slažu da su kao asistenti u nastavi pružali pomoć i podršku djetetu u izvršavanju zadataka u školi, pomoć pri prepisivanju s ploče kao i davanje uputa i pojašnjavanje zadataka. Šestero asistenata (40%) u potpunosti se slaže s tvrdnjom da je njihova zadaća bila prilagođavanje pisanih materijala, 5-ero (33,3%) se uglavnom slaže, dok se 4-ero (26,7%) asistenata niti slaže niti ne slaže s tom tvrdnjom. S tvrdnjom da su pružali pomoć i podršku čitavom razredu, odnosno da su povremeno radili i s drugom djecom u razredu osim djeteta s teškoćama, u potpunosti se slaže 10 ispitanika (66,7%), 1 ispitanik (6,7%) se uglavnom slaže, 2 (13,3%) ispitanika niti se slažu niti se ne slažu, dok se 2 ispitanika (13,3%) uglavnom ne slažu s tom tvrdnjom. Trinaestero ispitanika (86,7%) u potpunosti se slaže da su kao asistenti u nastavi poticali na stvaranje odnosa i socijalnih kontakata između djeteta s teškoćama i vršnjaka iz razreda, dok se 2 ispitanika (13,3%) uglavnom slaže s tom tvrdnjom. Osmero ispitanika (53,3%) u potpunosti

se slaže da su imali ulogu „poveznice“ između roditelja i škole, 5-ero (33,3%) ih se uglavnom slaže, dok se 2 ispitanika (13,3%) niti slaže niti ne slaže s tom tvrdnjom. Većina ispitanika, njih 11-ero (73,3%) u potpunosti se slaže da je jedna od njihovih zadaća bila praćenje djetetova napretka, dok se 4-ero ispitanika (26,7%) uglavnom slaže s time. Slično tome, većina ispitanika, njih 14-ero (93,3%) u potpunosti se slaže i 1 (6,7%) se uglavnom slaže da su kao asistenti u nastavi pružali emocionalnu potporu djetetu u smislu poticanja, ohrabrivanja te pozitivnog potkrepljivanja poželjnih ponašanja pohvalama. Troje ispitanika (20%) ne slaže se tvrdnjom da su kao asistenti u nastavi obavljali zadatke umjesto djeteta („preuzimanje uloge učenika/djeteta s teškoćama“), 7-ero (46,7%) ih se uglavnom ne slaže s tom tvrdnjom, 2 (13,3%) se niti slaže niti ne slaže, dok se 3 ispitanika (20%) uglavnom slaže s tom tvrdnjom. Većina ispitanika, njih 11-ero (73,3%) u potpunosti se slaže da su kao asistenti u nastavi poticali dijete na samostalnost i neovisnost, dok se 4 ispitanika (26,7%) uglavnom slaže s tom tvrdnjom. Odgovori na drugo pitanje Likertovog tipa brojčano su prikazani u Tablici 6.

Tablica 6. Prikaz odgovora asistenata o zadaćama i aktivnostima koje su obavljali kao asistenti u nastavi (N=15)

r.b. pitanja	1 - ne slažem se	2 - uglavnom se ne slažem	3 - niti se slažem, niti se ne slažem	4 - uglavnom se slažem	5 - slažem se	AS	SD
1	0	0	0	0	15	5	0
2	0	0	4	5	6	4,13	0,83
3	0	2	2	1	10	4,27	1,16
4	0	0	0	2	13	4,87	0,35
5	0	0	2	5	8	4,4	0,74
6	0	0	0	4	11	4,73	0,46
7	0	0	0	1	14	4,93	0,26
8	3	7	2	3	0	2,33	1,05
9	0	0	0	4	11	4,73	0,46

Odgovori asistenata na pitanje o zadaćama i aktivnostima koje su obavljali kao asistenti u nastavi, upućuju na to da su gotovo sve navedene zadaće i aktivnosti dio posla asistenata u nastavi, osim preuzimanja uloge učenika/djeteta s teškoćama odnosno obavljanja

zadataka umjesto djeteta (AS=2,33). Prema samoprocjeni asistenata, najzastupljenija njihova zadaća je pomoć i podrška djetetu u izvršavanju zadataka u školi, kao što je pomoć pri prepisivanju s ploče, davanje uputa, pojašnjavanje zadataka i sl. (AS=5,00) i pružanje emocionalne potpore djetetu s teškoćama, odnosno poticanje, ohrabrivanje te pozitivno potkrepljivanje poželjnih ponašanja pohvalama (AS=4,93). Također se može zaključiti kako se navedenim zadaćama i aktivnostima asistenti trude što je više moguće uključiti dijete u aktivnosti razredne zajednice i škole.

Treće pitanje sastojalo se od 12 tvrdnji u kojima su ispitanici trebali procijeniti koliko su kao asistenti u nastavi naučili o odgojno-obrazovnom procesu. S prvom tvrdnjom koja glasi „Kao asistent u nastavi najviše sam se usavršio i naučio/naučila o pripremi, organizaciji i realizaciji odgojno-obrazovnog procesa“ u potpunosti se slaže 8-ero ispitanika (53,3%), 5-ero (33,3%) ih se uglavnom slaže dok se 2 ispitanika (13,3%) niti slaže niti ne slaže s tom tvrdnjom. S tvrdnjom da su kao asistenti u nastavi naučili i usavršili se po pitanju vrednovanja nastavnog procesa 2 ispitanika (13,3%) se uglavnom ne slaže, 3 (20%) se niti slaže niti ne slaže, 8-ero (53,3%) ih se uglavnom slaže, dok se 2 ispitanika (13,3%) u potpunosti slaže. Svi ispitanici slažu se da su kao asistenti u nastavi naučili o individualizaciji nastave, odnosno 10-ero (66,7%) ih se u potpunosti slaže, a 5-ero (33,3%) ih se uglavnom slaže. Također se većina ispitanika, njih 14 (93,3%), slaže s tvrdnjom da su kao asistenti u nastavi naučili o oblicima podrške i pomoći djetetu glede lakšeg snalaženja u školskom okruženju i kvalitete prilagodbe, dok se jedan ispitanik (6,7%) niti slaže niti ne slaže s tom tvrdnjom. Desetero ispitanika (66,7%) u potpunosti se slaže da su kao asistenti u nastavi naučili i usavršili se glede oblika suradnje s roditeljima učenika s teškoćama u razvoju, 3 (20%) ih se uglavnom slaže, 1 ispitanik (6,7%) niti se slaže niti se ne slaže, dok se 1 ispitanik (6,7%) ne slaže s tom tvrdnjom. Sa šestom tvrdnjom koja glasi „Kao asistent u nastavi najviše sam se usavršio i naučio/naučila o oblicima suradnje sa stručnjacima i zajednicom“ 7-ero ispitanika (46,7%) u potpunosti se slaže, 5-ero (33,3%) se uglavnom slaže, 2 (13,3%) se uglavnom ne slaže, a 1 (6,7%) se u potpunosti ne slaže s tom tvrdnjom. Osmero ispitanika (53,3%) se uglavnom slaže i troje (20%) ih se u potpunosti slaže da su kao asistenti u nastavi naučili o praćenju i dokumentiranju rada i procesa napredovanja djeteta, dok 3 ispitanika (20%) niti se slaže niti se ne slaže s tom tvrdnjom, a 1 ispitanik (6,7%) se uglavnom ne slaže. Većina ispitanika slaže se s tvrdnjom da su kao asistenti u nastavi naučili i usavršili se u uspostavi toplog i podržavajućeg okružja (8-ero (53,3%) ih se u potpunosti slaže, 6-ero (40%) se uglavnom slaže), dok se 1 ispitanik (6,7%) uglavnom ne slaže s navedenom tvrdnjom. Svi ispitanici slažu se da su kao asistenti u nastavi naučili i usavršili se u motiviranju i poticanju učenika na

rad i učenje, suradnju i angažman, odnosno 12-ero (80%) ih se u potpunosti slaže, a ostalih 3 (20%) se uglavnom slaže s navedenom tvrdnjom. Većina ispitanika slaže se i s tvrdnjom da su kao asistenti u nastavi naučili o promicanju i poticanju učenikova samopouzdanja i neovisnosti (10-ero (66,7%) ih se u potpunosti slaže, 4-ero (26,7%) se uglavnom slaže), dok 1 ispitanik (6,7%) niti se slaže niti se ne slaže s tom tvrdnjom. S jedanaestom tvrdnjom koja glasi „Kao asistent u nastavi najviše sam se usavršio i naučio/naučila o poticanju učenikova postavljanja vlastitih ciljeva i samoprocjena“ 7-ero ispitanika (46,7%) izrazilo je da niti se slaže niti se ne slaže, dok se po 4-ero (26,7%) ispitanika izrazilo da se uglavnom i u potpunosti slažu. Petero ispitanika (33,3%) uglavnom se ne slaže sa zadnjom tvrdnjom da su kao asistenti u nastavi naučili o oblicima podrške asistentima, 4-ero ispitanika (26,7%) niti se slaže niti se ne slaže s tom tvrdnjom, dok se po 3 ispitanika (20%) uglavnom i u potpunosti slažu. Odgovori su brojčano prikazani u Tablici 7.

Tablica 7. Prikaz odgovora asistenata na pitanje - Kao asistent u nastavi najviše sam se usavršio i naučio/naučila o... (N=15)

r.b. pitanja	1 - ne slažem se	2 - uglavnom se ne slažem	3 - niti se slažem, niti se ne slažem	4 - uglavnom se slažem	5 - slažem se	AS	SD
1	0	0	2	5	8	4,4	0,74
2	0	2	3	8	2	3,67	0,89
3	0	0	0	5	10	4,67	0,49
4	0	0	1	0	14	4,87	0,52
5	1	0	1	3	10	4,4	1,12
6	1	2	0	5	7	4	1,31
7	0	1	3	8	3	3,87	0,83
8	0	1	0	6	8	4,4	0,83
9	0	0	0	3	12	4,8	0,41
10	0	0	1	4	10	4,6	0,63
11	0	0	7	4	4	3,8	0,86
12	0	5	4	3	3	3,27	1,16

Zadnje pitanje u upitniku za asistente bilo je otvorenog tipa u kojemu su asistenti iz vlastitog iskustva izdvojili olakotne i otegotne okolnosti vezane za rad asistenta u nastavi.

Većina asistenata u ovom pitanju osvrnula se na suradnju s učiteljima i stručnom službom, sam rad s djetetom s teškoćama te na praktičnu primjenu znanja stečenih na fakultetu. Dok su jedni kao olakotne okolnosti naveli uspješnu suradnju s nastavnim osobljem i stručnom službom te dobru prihvaćenost u školi, drugi su naveli nerazumijevanje i izrabljivanje od strane učitelja te lošu suradnju sa stručnim suradnicima kao otegotne okolnosti. Većina ispitanika kao olakotne okolnosti navela je i sam rad s djetetom s poteškoćama te zadovoljstvo i sreću u pomaganju djetetu u dostizanju određenih ciljeva. Osim toga, većina ispitanika navela je kao olakotnu okolnost sudjelovanje u životu škole i nastavnom procesu te priliku da u praksi primijene ono što su učili u teoriji za vrijeme studija. Jedan ispitanik naveo je kako osobno nije imao loših iskustava kao asistent u nastavi, a da su tome najviše doprinijeli izvrsna suradnja s učiteljicom i roditeljima.

Osim loše suradnje sa stručnom službom i učiteljima, nekoliko asistenata navelo je i lošu suradnju s roditeljima kao otegotnu okolnost, navodeći kako je „teško uspostaviti balans između djeteta, škole i roditelja“ ili ako „suradnja roditelja i ustanove nije dobra“ pa se asistenti nađu „između dvije strane“. Dvoje asistenata navelo je kako roditelji ne poštuju dogovore i ne javljaju na vrijeme ako učenik izostaje iz škole, a dvoje je navelo i nespremnost roditelja na dodatan rad s vlastitim djetetom, odnosno preveliko oslanjanje na asistentovu pomoć. U odgovorima asistenata kao otegotna okolnost još se pojavljuju: sukob sa školskom zajednicom zbog nerazumijevanja prema djetetu, osobno shvaćanje djetetovog neuspjeha, stresan posao, premala plaća te nedovoljna pripremljenost i educiranost asistenata prije samog početka rada.

Iz navedenih odgovora vidi se da su iskustva asistenata vezana za suradnju sa stručnjacima i nastavnim osobljem različita, odnosno da su jedni imali izrazito pozitivna iskustva, dok su drugi imali izrazito negativna iskustva te da je to uvelike utjecalo na njihov rad s djetetom s teškoćama. Iz toga se može zaključiti kako je za uspješan rad asistenata izuzetno važna dobra suradnja sa stručnom službom i učiteljima, da jedni druge podržavaju i zajedno rade za dobrobit djeteta. Osim toga, važna je i suradnja s roditeljima, jer asistenti djeluju kao „most“ između škole i roditelja i važno je da asistenti redovito i uspješno komuniciraju s roditeljima djeteta s teškoćama. Nadalje, iz odgovora se može također zaključiti kako se projekt „Asistent u nastavi“ pokazao kao dobra prilika studentima i apsolventima pedagogije i Učiteljskog fakulteta da dobiju priliku za dodatnu praksu i iskustvo rada s djecom s posebnim potrebama koju smatraju korisnom za svoje buduće zanimanje.

8. ZAKLJUČAK

Jedno je od temeljnih načela hrvatskog školstva jednakost i socijalna pravda u obrazovanju, odnosno nastojanje da se smanji vjerojatnost socijalnog isključivanja pojedinaca i skupina, te bolje iskoriste ljudski potencijali nacionalne zajednice (Bouillet, 2010). Prihvatanje načela inkluzije i promjene u hrvatskom zakonodavstvu u pogledu odgoja i obrazovanja djece s posebnim potrebama otvorile su put uvođenju novog modela podrške djeci s teškoćama u razvoju, a to je angažiranje asistenata u nastavi.

Prema brojnim istraživanjima asistenti u nastavi jedan su od ključnih preduvjeta za uspješnu inkluziju djece s teškoćama u razvoju u redovne škole i razredne odjele. Uključivanjem djece s teškoćama u razvoju pružaju im se jednake šanse za kvalitetno obrazovanje kao i djeci koja nemaju takvih potreba. Na taj način, ona se obrazuju, socijaliziraju, odrastaju i aktivno sudjeluju u prirodnom školskom okruženju sa svojim vršnjacima. Zbog njihovih specifičnih teškoća, bile to obrazovne, zdravstvene ili teškoće u socijalnom funkcioniranju, nekoj djeci potrebna je dodatna pomoć koju im učitelji sami ne bi mogli pružiti u tolikoj mjeri i zbog toga je bitno da se djeci osigura pomoć i podrška asistenta u nastavi. Oni pomažu djeci s teškoćama u razvoju u sudjelovanju socijalnim i odgojno-obrazovnim procesima u školi, pazeći pri tome da doziraju svoju pomoć onoliko koliko je to djetetu potrebno kako ne bi ograničavali djetetovu samostalnost. Osim toga, asistenti surađuju s roditeljima djeteta, učiteljima/nastavnicima, stručnim suradnicima i ostalim zaposlenicima škole jer samo tako rad s djetetom s teškoćama može biti potpun i uspješan.

Budući da je ovaj model podrške relativno nova pojava u hrvatskom školstvu, potrebna je daljnja prilagodba i unaprjeđenje u smislu jasnijeg definiranja uloge asistenata i dodatnog obrazovanja za rad s djecom s teškoćama.

U praktičnom dijelu rada provedeno je istraživanje kojemu je cilj bio ispitati doprinos asistenata u nastavi inkluziji djece s posebnim potrebama u redovnim školama, odnosno njihov doprinos u ispunjavanju djetetovih posebnih potreba u odgojno-obrazovnom i nastavnom radu iz perspektive nastavnika i samih asistenata. Rezultati pokazuju da su gledišta i iskustva učitelja i nastavnika o doprinosu asistenata inkluziji/inkluzivnoj nastavi djece s posebnim potrebama uglavnom pozitivna. Iz njihovih odgovora vidljivo je da cijene rad asistenata u nastavi i smatraju da su oni unijeli pozitivne promjene u nastavi te da djeca s teškoćama ostvaruju napredak uz pomoć asistenta. Iz samoprocjene asistenata vidljivo je da oni svoju podršku i pomoć procjenjuju uglavnom dobro, odnosno uglavnom se slažu da je

njihov doprinos učenicima učiteljima/nastavnicima, roditeljima, školi i kurikulumu koristan. U daljnjoj implementaciji ovog modela podrške, treba obratiti pozornost na jasnije definiranje uloge asistenata, kao i na poboljšanje suradnje između asistenata, roditelja i stručnih suradnika škole.

POPIS LITERATURE

Bentham S., Hutchins, R. (2006) Practical Tips For Teaching Assistants. Routledge, New York.

Booth, T., Ainscow, M., Kingston, D. (2006). Index for Inclusion: developing play, learning and participation in early years and childcare. CSIE, Bristol.

Bouillet, D. (2010) Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja. Školska knjiga, Zagreb.

Brust, M., Mlinarević, V., Zlatarić, S. (2009.) Pozitivni ishodi individualiziranog rada asistenta u nastavi s učenikom s ADHD-om. *Aspekti jednakih mogućnosti i dopunska obrazovanja: integracija, podešavanje, spol*. Subotica : Verzal, str. 129-139.

Daniels, E. R., Stafford K. (2003) Kurikulum za inkluziju: razvojno-primjereni program za rad s djecom s posebnim potrebama. Udruga roditelja Korak po korak, Zagreb.

Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. Izvor s World Wide Web. Zadnja posjeta: 18. lipnja 2013. Dostupno na: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1470.pdf

Farrell, P., Balshaw M., Polat, F. (2000). The Management, Role and Training of Learning Support Assistants. Crown Copyright, Manchester.

Gardner, H. (2004). Disciplinarni um. Educa, Zagreb.

Gradska skupština Grada Zagreba (2011). Program javnih potreba u osnovnom odgoju i obrazovanju Grada Zagreba za 2012. Zagreb

Groom, B., Rose, R. (2005). Supporting the inclusion of pupils with social, emotional and behavioural difficulties in the primary school: the role of teaching assistants. *Journal of Research in Special Educational Needs*. Vol 5. No 1, str. 20-30.

Greenspan, S., Wieder, S., Simons, R. (2003) Dijete s posebnim potrebama: poticanje intelektualnog i emocionalnog razvoja. Ostvarenje, Buševac.

Halliwell, M. (2003). Supporting Children with Special Educational Needs: A Guide for Assistants in Schools and Pre-schools. David Fulton Publishers, New York.

Idol, L. (2006). Toward inclusion of special education students in general education: A program evaluation of eight schools. *Remedial and Special Education*. Vol 27. No 2, str. 77-94.

Igrić, Kobetić, Lisak, N.(2008). Evaluacija nekih oblika podrške edukacijskom uključivanju učenika s posebnim potrebama. *Dijete i društvo*. Vol 5. No 1/2, str. 179.-196.

Knowles, G. (2011) Supporting Inclusive Practice. Routledge, New York.

Krampač-Grljušić, A., Marinić, I. (2007). Posebno dijete. Grafika, Osijek.

Krampač-Grlijušić, A., Žic Ralić, A., Lisak, N. (2010.) Što djeca s teškoćama misle o podršci asistenta u nastavi. *8. kongres s međunarodnim sudjelovanjem: Uključivanje i podrška u zajednici*. Varaždin. str. 181.-194.

Lyons, W. E. (2012). Examining Role Issues in Inclusive Classrooms Through Participatory Action Research. *Canadian Journal of Action Research*. Vol 13. No 3. str. 19-37.

Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa RH (2008). Državni pedagoški standardi. Gipa, Zagreb.

Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa RH (2006) Nastavni plan i program za osnovnu školu. Gipa, Zagreb.

Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa RH (2011) Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. Printera grupa, Zagreb.

Morris, E. (2009) Supporting the teaching assistant – A good practice guide. Department for Education and Skills.

Pravilnik o postupku utvrđivanja psihofizičkoga stanja djeteta, učenika te sastavu stručnoga povjerenstva (2011). Narodne novine, 55/11.

Tyrer, R., Gunn, S., Lee, C. i sur. (2004) A Toolkit for the Effective Teaching Assistant. Sage, London.

Udruga PUŽ. Asistent u nastavi. Izvor s World Wide Web. Zadnja posjeta: 18. lipnja 2013. Dostupno na: <http://www.udrugapuz.hr/asistentunastavi.htm>

Udruženje "Život sa Down sindromom" (2011). Podrška inkluzivnom obrazovanju: asistent u nastavi. Bemust, Sarajevo.

UNESO (2003). Overcoming Exclusion through Inclusive Approaches in Education. Izvor s World Wide Web. Zadnja posjeta: 3. travnja 2013. Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001347/134785e.pdf>

Vlada Republike Hrvatske. Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine (2007). Narodne novine, br. 101/98, 15/2000, 117/2001, 199/2003 i 30/2004. Zagreb.

Webster, R. (2010). Double standards and first principles: framing teaching assistant support for pupils with special educational needs. *European Journal of Special Needs Education*. Vol 25. No 4. str. 319.-336.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama (2008). Narodne novine, 87/08.

PRILOZI

Prilog 1. Upitnik za učitelje/nastavnike

UPITNIK ZA UČITELJE/NASTAVNIKE

Ovaj upitnik dio je istraživanja koje se provodi u sklopu diplomskog rada, u svrhu boljeg razumijevanja doprinosa asistenata u nastavi u radu s djecom s posebnim potrebama. Anketa je u potpunosti anonimna te Vas molim da na pitanja odgovarate iskreno i objektivno.

Zvanje: _____

Radni staž: _____

Spol (zaokružiti): M Ž

1. Molim Vas, podijelite s nama Vaše iskustvo vezano za suradnju s asistentima u nastavi. Vaš zadatak je da na skali Likertovog tipa, brojevima od 1 do 5, procijenite dolje navedene tvrdnje, gdje brojevi imaju sljedeće značenje:

1 – u potpunosti se ne slažem

2 - uglavnom se ne slažem

3 - niti se ne slažem, niti se slažem

4 - uglavnom se slažem

5 – u potpunosti se slažem

r.b.	TVRDNJE					
1.	Asistentov rad s djetetom olakšava izvođenje nastave.	1	2	3	4	5
2.	Asistent u nastavi svojom prisutnošću ometa rad druge djece.	1	2	3	4	5
3.	Asistent u nastavi potiče sudjelovanje djeteta u svim	1	2	3	4	5

	aktivnostima razredne zajednice.					
4.	Asistent se trudi dozirati svoju pomoć i podršku na način da potiče djetetovu samostalnost u obavljanju zadataka.	1	2	3	4	5
5.	Asistent u nastavi odnosi se prema djetetu s poštovanjem.	1	2	3	4	5
6.	Asistent svojim radom s djetetom pomaže djetetu u postizanju što boljih obrazovnih dostignuća.	1	2	3	4	5
7.	Asistent svojim ponašanjem promiče pozitivne vrijednosti poput tolerancije, razumijevanja i poštivanja različitosti.	1	2	3	4	5
8.	Asistentova pomoć i podrška ograničava djetetovu samostalnost.	1	2	3	4	5
9.	Asistent u nastavi negativno utječe na uspostavu odnosa između djeteta s posebnim potrebama i druge djece u razredu i školi.	1	2	3	4	5
10.	Asistent u nastavi učinkovito surađuje s roditeljima djeteta s posebnim potrebama.	1	2	3	4	5
11.	Asistent potiče interakciju između djeteta s posebnim potrebama i druge djece u razredu.	1	2	3	4	5
12.	Zapošljavanjem asistenata u nastavi poboljšali su se uvjeti školovanja djece s posebnim potrebama.	1	2	3	4	5
13.	Prisutnost asistenta u nastavi i njegov rad s djetetom olakšava djetetu boravak u školi .	1	2	3	4	5

2. Potiču li asistenti u nastavi drugu djecu u razredu da pružaju podršku djeci s posebnim potrebama:

- a) DA
- b) NE
- c) DJELOMIČNO

3. Uloga asistenta u nastavi:

- a) jasno je određena i definirana
- b) nedovoljno je određena i definirana
- c) djelomično je određena i definirana

4. Jesu li vidljive promjene u suradnji s roditeljima djeteta posredstvom asistenta? Ako DA, koje su to promjene?

5. Koje promjene u nastavi i napredovanju djeteta u radu primjećujete dolaskom asistenta u nastavi?

6. Koje su promjene vidljive u ponašanju djeteta otkad ima asistenta?

Hvala na suradnji!

Prilog 2. Upitnik za asistente

UPITNIK ZA ASISTENTE

Ovaj upitnik dio je istraživanja koje se provodi u sklopu diplomskog rada, u svrhu boljeg razumijevanja doprinosa asistenata u nastavi u radu s djecom s posebnim potrebama. Anketa je u potpunosti anonimna te Vas molim da na pitanja odgovarate iskreno i objektivno.

Što studirate: _____

Godina studija: _____

Vaš spol (zaokružiti): M Ž

Koliko ste dugo bili zaposleni kao asistent u nastavi: _____

Molim Vas, podijelite s nama vaše iskustvo vezano za radno mjesto asistenta u nastavi. Vaš zadatak je da na skali Likertovog tipa, brojevima od 1 do 5, procijenite dolje navedene tvrdnje, gdje brojevi imaju sljedeće značenje:

1 – u potpunosti se ne slažem

2 - uglavnom se ne slažem

3 - niti se ne slažem, niti se slažem

4 - uglavnom se slažem

5 – u potpunosti se slažem

- 1. Radno mjesto asistent u nastavi podrazumijeva dužnosti i odgovornosti koje se prepoznaju kao podrška. Ocjenom od 1 do 5 procijenite koliko se slažete s navedenim tvrdnjama.**

r.b.	Kao asistent u nastavi davao/la sam podršku....					
1.	Podršku učeniku (npr. uključivanje u aktivnosti razrednog odjela, svladavanje socijalno psiholoških prepreka...)	1	2	3	4	5
2.	Podršku učitelju/nastavniku (npr. kreiranje ciljeva, zajednička izrada individualnog plana rada s učenikom, povratna informacija...)	1	2	3	4	5
3.	Podršku roditelju (npr. roditeljski sastanci, informacije, grupni i pojedinačni sastanci s roditeljima)	1	2	3	4	5
4.	Podršku školi (npr. rad u timu, sudjelovanje u životu škole, poznavanje pravila u školi...)	1	2	3	4	5
5.	Podrška kurikulumu (u skladu sa sposobnostima učenika, individualni programi i individualizacija...)	1	2	3	4	5

2. Pomoć i podrška asistenta u nastavi ogleda se kroz različite zadatke i aktivnosti. Molim vas, procijenite koliko ste uspješno izvršavali zadatke grupirane u devet navedenih aktivnosti:

r.b.	Kao asistent u nastavi uspješno sam izvršavao/la sljedeće zadatke:					
1.	Pomoć i podrška u izvršavanju zadataka u školi; pomoć pri prepisivanju s ploče; davanje uputa, pojašnjavanje zadataka	1	2	3	4	5
2.	Prilagođavanje pisanih materijala	1	2	3	4	5
3.	Pomoć i podrška čitavom razredu: povremeni rad i s drugom djecom u razredu osim djeteta s teškoćama	1	2	3	4	5
4.	Poticanje na stvaranje odnosa i socijalnih kontakata između djeteta s teškoćama i vršnjaka iz razreda	1	2	3	4	5
5.	Uloga "poveznice" između roditelja i škole	1	2	3	4	5
6.	Praćenje djetetova napretka	1	2	3	4	5
7.	Pružanje emocionalne potpore djetetu: poticanje, ohrabrivanje, pozitivno potkrijepljivanje poželjnih ponašanja pohvalama	1	2	3	4	5
8.	Preuzimanje uloge učenika/djeteta s teškoćama: obavljanje zadataka umjesto djeteta	1	2	3	4	5

9.	Poticanje djeteta na samostalnost i neovisnost	1	2	3	4	5
----	--	---	---	---	---	---

2. Molim vas, procjenite koliko ste kao asistent naučili o odgojno-obrazovnom procesu.

r.b.	Kao asistent u nastavi najviše sam se usavršio i naučio/naučila o...					
1.	Pripremi, organizaciji i realizaciji odgojno-obrazovnog procesa	1	2	3	4	5
2.	Vrednovanju nastavnog procesa	1	2	3	4	5
3.	Individualizaciji nastave	1	2	3	4	5
4.	Oblicima podrške i pomoći djetetu glede lakšeg snalaženju u školskom okruženju i kvalitete prilagodbe	1	2	3	4	5
5.	Oblicima suradnje s roditeljima učenika s teškoćama u razvoju	1	2	3	4	5
6.	Oblicima suradnje sa stručnjacima i zajednicom	1	2	3	4	5
7.	Praćenju i dokumentiranju rada i procesa napredovanja djeteta	1	2	3	4	5
8.	Uspostavi toplog i podržavajućeg okružja	1	2	3	4	5
9.	Motiviranju i poticanju učenika na rad i učenje, suradnju i angažman	1	2	3	4	5
10.	Promicanju i poticanju učenikova samopouzdanja i neovisnosti	1	2	3	4	5
11.	Poticanju učenikova postavljanja vlastitih ciljeva i samoprocjena	1	2	3	4	5
12.	Oblicima podrške asistentima	1	2	3	4	5

3. Što biste, iz vlastitog iskustva, istaknuli kao olakotne, a što kao otegotne okolnosti vezane za rad asistenta u nastavi.

Hvala na suradnji!